

Marshall Plânı ve karşılıklı güvenlik programı ekonomisi

Prof. Athanase J. Sbarounis

Sabık Yunan Maliye Müsteşarı

I. GİRİŞ NOTLARI

İkinci Dünya Harbi zaferini müteakip, demokratik memleketler liderleri, yeni harp sonrası dünyasının Atlantik Şart'ına göre teşkilâtlandırılmasını kendilerinin başlıca vazifesi saydılar ve beşerin her ferdi için 4 Hürriyeti sağlama uğruna nefislerini vakfettiler.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı siyasî prensipleri teşahhus ettirdi ve beynelmilel işbirliğinin yüksek ideallerini tahakkuk ettirmeğe elverişli muhiti hazırlayabilmek için bu teşkilâta muvazi teşekküller tesis edildi.

Bu gayretler arasında ekonomik sektör ehemmiyetli bir mevki işgal etti. Birinci Cihan Harbinden sonraki iktisat siyaseti, son yüz yıl içinde "Avrupanın Altın Çağı"nın yaratılmasında esaslı bir payı olan klâsik iktisat prensiplerine* karşı duyulan bir nostaljinin ifadesi idi. Fakat 1930 ve sonraki yılları takiben gelen iktisadî buhran ve sonra ortaya çıkan İkinci Cihan Harbi beşeriyeti iktisat siyasetinin ortodoks metodlarından çok uzaklaştırdı. Bundan başka düşman istilâsına uğramış memleketlerin ağır yaraları ve müştereken çarpışanların ağır yükleri dünya iktisat tarihinde şimdîye kadar bilinmeyen birtakım meseleler yarattı.

O sırada harbin bıraktığı miras asla cesaret verici değildi. Çeşitli ihtiyaçların tatmini için cür'etkârlık, orijinal metodlar ve bol ekonomik vasıtalar lâzımdı. Bunun yanında harp yüzünden meydana gelen harabinin ve mahrumiyetinin ortasında gittikçe büyüyen komünizm de yeni bir tedhiş şekli olarak meydana çıktı. Henüz alaşılmış Faşist zorba-

*) Bilhassa Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, ilâh.. nin 1920 lerdeki iktisadî tecrübelerine ve Milletler Cemiyetinin tavsiyelerine bakalım. 1927-28 yılları arasındaki Yunanistan tecrübesi de hemen hemen aynı karakterde idi.

lığı yerine Kızıl zorbalık tehdidi başgösterdi. Meselelerin teyakkuzla karşılanmaları icap ediyordu.

UNRRA¹, Gıda Maddeleri ve Ziraat Teşkilâtı², Beynelmîlel Para Fonu³, Beynelmîlel Banka , ve diğer Teşekküller iktisadî faaliyetin muhtelif sahalarında vazifeler aldılar. Keza Avrupa memleketlerine ve diğer ülkelere ikrazlar yapıldı. Bu gayretlere Beynelmîlel Ticaret Teşkilâtı'nın da büyük yardımları dokunacağı umuluyordu. Fakat bu bir parça gecikti⁵.

Hiç şüphesiz beraberce inkişaf eden beynelmîlel maliye ve beynelmîlel ticaret, milletlerarası tesanüdü ve bununla beraber sulhu teşvik ederler. Bundan başka, dünya istihşali herhangi bir memleketin münferit işi olmayıp bütün insanların kollektif çalışmalarının eseridir. Dünya istihşali ve dünya ticaretinin hedefi, iktisadî menfaatlerin hodgâmca iktisabına hizmet olmayıp beşeriyetin ihtiyaçlarını tatmine vasıta olmaktır. Klâsik ekolün serbest ticaret ve beynelmîlel otomatik iktisadî muvazene-ye mütedair öğütlerinin mutedil bir millî himaye sistemi ile bağdaşımaya bağdaşmayacağı noktası o kadar mühim değildir⁶. Aksine, klâsik mektebin kifayetsiz olan veya ifrata kaçan prensipleri tâdil edilerek yeni

1) Bu teşkilât düşman tarafından tahrip edilmiş memleketlere ilk yardım ve kalkınma vasıtalarını sağlamakla mükellefti.

2) Bu teşekkül gıda maddelerini umumiyetle zirai istihşali arttıracak etüdler yapma işini üzerine aldı.

3) Mezkûr müessese tesanüt tasarısı içinde Birleşmiş Milletlerin para larının dış kıymetlerinin stabilizasyonu vazifesini deruhde etti.

4) Beynelmîlel Bankaya, biri tahrip edilmiş sahaların diğeri de geri kalmış memleketlerin kalkınması hususunda iki vazife tevdi edildi.

5) Yeni bir ticaret siyaseti ihtiyacı birçok cephelerden belirtildi. Amerikan müellifleri (BUCHANAN, Norman S. ve LUTZ, Friedrich A. **Rebuilding the World Economy**, America's Role in Foreign Trade and Investment, The Twentieth Century Fund, New York, 1947) şöyle diyorlar: "Düşmanın iktisaden kalkınması dâvası cesaretle ele alınmalıdır. Aksi takdirde bundan sonraki muazzam mücadele için sahneye çıkmadan evvel arzımızın sâkinlerinin geçimlerini güçlükle temin edebildikleri kal'alara tecezzi etmesi mukadderdir".

Keza bakınız : WILCOX, Clair, a charter for World Trade New York, 1949.

6) Bundan başka şu husus esasen kabul edilmiştir ki filiyatta dış ticaret siyaseti, birçok ekollerin gayelerinin ahenkli bir şekilde uzlaştırılması ile meydana gelir ve hiç bir ekol yalnız başına gayelerini tam bir şekilde realize edemez.

bir sistem kurulmalıdır: modern ekonomik ve sosyal şartlara uyacak bir *Neo Liberalizm* tesis edilmelidir.

Harp sonrası yeni ekonomi politikası anahattı itibariyle ticaret mâ-nilerini kaldırma ve dünya ekonomisini daha liberal esaslara göre teşkilâtlandırma hususlarını ihtiva etmek zorundadır. Her bir memleketin kaynakları nasıl inkişaf ettirilmeli ve ticaret ne şekilde cereyan etmeli ki bütün memleketler için müşterek faydalar sağlanabilsin meselesi esash beynelmilel davalardan biriydi. Bu takdirde sayısız "*milli ekonomi politikaları*" zamanla yerlerini insicamlı bir "*beynelmilel ekonomi politikası*" na bırakmak zorunda kalacaklardı. Bu inkişafın esas gayelerinden biri tam istihdamı terviç etmek ve her bir memlekette müstehlikin kapasitesini arttırmak olmalıdır. İşsizlik himayeye ve otarşiye yol açar; tahditler ticareti bozar ve beynelmilel mukabeleleri intaç eder⁷.

Mamafi beynelmilel işbirliği hemen mânilerle karşılaşmaya başlandı. İnsanların karşılıklı itimatları ciddi şekilde sarsılmıştı. *Dünya* tedricen iki gruba ayrıldı: Komünizmi tatbik eden ve Rusyanın liderliği altında olan doğu grubu; ve klâsik (Yunani) demokrasi ve hürriyet prensiplerinde ısrar eden ve Amerika Birleşik Devletlerinin liderliği altında olan batı grubu.

Belki burada küçük bir istitrat şayanı tavsiyedir. 1900 yılında Amerikalı Adams tarafından kehaneti andırır bir kitap neşredildi: "Amerikanın ekonomik üstünlüğü". O vakit ne Amerikalılar ne de Avrupalılar tarafından bu kitap hakkında bir mütalâa serdedilmedi. Fakat 20. asrın vakaları bu kehaneti teyit etti.

II. MARSHAL PLANI

a) Prensipler ve Kabulü

5 Haziran 1947 de Amerika Dışişleri Bakanı General Marshall, Harward Üniversitesindeki bir nutkunda *Avrupanın Kalkınması için bir plân* teklif etti. Kurucusuna göre Marshall plâni, dünyanın en zengin memleketi Birleşik Amerikanın, bir müttefik olarak ve dünya ekonomisinde önemli bir faktör olarak yer alan Avrupaya yardım etmesi icap

7) Müstehlik memleketlerde insan kütleleri açlık içinde iken müstahsil memleketlerde büyük miktarda gıda maddelerinin tahrip edildiği Birinci Cihan Harbinden sonraki durumu bilhassa önlemek gerekiyordu. [FOOD and AGRICULTURAL ORGANIZATION, Report of the Preparatory Commission For Proposals on World's Nutrition, Washington (Proceedings from oct. 28, 1946 to Jan, 24, 1947)].

ettiği prensibine istinat ediyordu, Marshall dedi ki: "Bizim siyasetimiz ne bir memlekete ne de bir akideye karşı olmayıp, açlığa, fakirliğe, ne-midiye ve hercümerce karşıdır. Dünyada hür müesseselerin mevcudiyetine imkân verecek iktisadi ve sosyal şartların yaratılmasına müsait aktif bir ekonominin canlandırılması bu politikanın gayesi olmalıdır". ve daha sonra izah etti ki, bu program memleketlerin her birine ayrı ayrı değil; fakat bir bütün olarak, Rusya ve Büyük Britanya da dahil tekml Avrupa-paya uygulanacaktır.

Plânın Avrupada akisleri muhtelif oldu⁸. İngiliz Dışişleri Ba-kanını Bevin, plânı "Yeni bir milletlerarası devir" diye vasıflandırdı. Fransız Dışişleri Bakanı Bidault ve diğer Avrupalılar da plân hakkında şevkle konuşular. Pariste İngiltere, Fransa ve Rusyanın katıldığı bir konferans toplandı. Rusya Dışişleri Bakanı Molotov, Amerikan Yardımının herbir memlekete ayrı ayrı verilmesini derpiş eden bir plân teklif etti. Bevin ve Bideau ise yardımın bir kül olarak Avrupa memleketlerinin hepsine birden yapılmasında ısrar ettiler. Molotov yardımın bir arada yapılma-sının Avrupayı doğu ve batı olarak iki gruba ayırabileceğini ve kendisi-nin konferanstan çekilebileceğini ileri sürdü. Böylece, Rusya yalnız Av-rupa milletlerinin işbirliğine iştirak etmemekle kalmadı, fakat peyk mem-leketleri de bu iştiraktan menetti.

Amerikada efkârı umumiye çeşitli muhitlerde nüans farkları ol-makla beraber, plânı müsait karşıladı. Bunun ateşli müdafileri, bilhassa Demokratlar, harpten önce en büyük manevi ve produktif bir merkez olan fakat bugün sosyal ve ekonomik krizlerin ıstırapı ile kıvranan Av-rupanın yardımsız kendi haline terkedilemeyeceğini iddia ettiler. Diğer taraftan prensip itibariyle plânı kabul etmekle beraber ihtiyat ve basireti tavsiye edenler, çoğunlukla Cumhuriyetçiler, önce Amerikanın istihsal kapasitesinin incelenmesini istediler.

Başkan Truman, iki partinin de temsil edildiği komisyonları, ya-bancı memleketlere yardım programını tetkik etmek ve Amerikan eko-nomisinin emniyetine halel getirilmeden yapılabilecek azamî yardım mik-tarını tesbit etmekle vazifelendirdi. Eğer Amerikan kaynaklarının ifrat derecede tüketilmesi neticesi bu memleket ekonomisi felce uğrarsa dün-ya medeniyeti için tehlikeli bir durum hâsıl olabilirdi. Bu hususta Avrupa ve Amerikada derin tetkikler yapıldı. Marshall plânına iştirâki kabul ettik-lerini bildiren 16 Avrupa memleketi temsilcileri Pariste, on yıllık bir Av-

8) Washingtondaki Yunan Sefaretinin 1947 Temmuzunda Yunan Dışişleri Bakanlığına sunduğu raporun bazı mütalâalarından kısaca istiane ediyorum.

rupa kalkınması plânı teklif ettiler. Plânın teferruatını tetkike başlıyan Amerikan Kongresi mevzuata müteallik tedbirleri aldı ve tahsisatı kabul etti⁹.

Marshall Plânı 3 Nisan 1948 den itibaren tatbika başlandı ve 30 Haziran 1952 de sona erdi. Plânın müddeti 4 1/4 yıldır.

b) Hedefler ve Meseleler

Plân için 25 milyar dolara ihtiyaç olduğu tahmin edildi. Bu hususta Avrupa "kendi kendine yardım" etmelidir faraziyesi de gözönünde tutuluyordu¹⁰. Tesanüt duygusunun asil hisleri kadar "kendi menfaati" de Birleşik Amerikayı harekete getiren saikler arasında idi. Avrupa ve Ame-

9) Bakınız: HARRIS, Seymour, *The European Recovery Program*, Cambridge Mass, 1948 ve bu eserin zengin bibliyografyası. Pariste 16 memleketin eksperleri kendi raporlarını takdim ettiler. Amerikan idaresinin "İcra Branşı,, na mensup memurlar bu raporları incelediler ve kendi raporlarını da 40 cilt halinde neşrettiler. Kongre, bütün bu materyeli iki komite vasıtası ile icabında ilgililerin celbedilip dinlenilmeleri suretiyle de ve başka suretlerle de tetkike tâbi tuttu.

Aşağıda bazı bibliyografya daha zikredilmiştir : COMMITTEE OF EUROPEAN ECONOMIC CO-OPERATION (C.E.E.C.) *Report*, Dışişleri Bakanı General Marshall tarafından Birleşik Devletler Başkanı Mr. Truman'a sunulmuştur. Washington, D.C. 24th September 1947, *Cilt I, General Report* (Sahife '38 + VI) ve *Cilt II, Technical Reports* (Sahife 552 + X). NEW YORK TIMES *The World's Needs and our Capacity to Meet them as Set Forth in the Krug Report*, October 19, 1947 TWENTIETH CENTURY FUND; *America's Needs and Resources, 1947*. ALEXANDER S. *The Marshall Plan*, (National Planing Association) 1948 HABERLER G. *The Marshall Plan*, in the American Economic Review, September 1948. HARİMAN COMMITTEE, *European Recovery and American Aid*, Report by the President's Committee on Foreign Aid, 2 volumes, November 1947. KRUG, J. A. *National Resources and Foreign Aid*, İçişleri Bakanı sıfatı ile 9 Ekim 1947 de verdiği rapor.

OFFICIAL PUBLICATIONS: *The Impact of Foreign Aid Upon the Domestic Economy*, Ekonomik müşavirler Konseyi tarafından Ekim 1947 de Eaşkana verilen rapor. *A Surveey of the Economic Situation and Prospects of Europe*. the United Nation Economic, and Social Council tarafından, March 1948.— *European Recovery Program Commodity Report*, 13 volumes, by the State Department 1947.— *Hearings and Reports of House and Senate Committees*, 1947.— *European Recovery Program Proposed Distribution of Economic Cooperation and Financing by Country and Commodity*, April 8, 1948.—

10) Müteakiben zikredilen problemlerin bazıları şu eserde geniş şekilde tahlil edilmiştir. Harris, op. cit.

rika ekonomileri karşılıklı olarak birbirlerine bağlı idiler¹¹ ve komünizm tehlikesi her iki taraf için de müşterekti. Birinci Cihan Harbinden itibaren ve müteakip 35 yıllık devrede Yabancı memleketlere 100 milyar dolar yardımda bulunan Amerika Birleşik Devletleri bundan mutazarrır olmamıştı¹². Bu meblağ millî gelirin %4 nü teşkil ediyordu¹³. Bu defa ise memleket istihsal fazlasına malikti. Mezkûr yardım Amerika için cüz'î bir mahrumiyete katlanmayı icap ettirecek, buna mukabil Avrupa için çok verimli bir mahsul elde edilmesine yarıyan tohum hizmetini göre-
cekti.

Plân komünistlerce arzu edilen "egalitarianizm,, e ve "dünya geliri-
nin yeniden tevziine,, yol açabilir miydi? Ekonomik liberalizmin ak-
ropolü olan Amerika Avrupadaki sosyalist temayüllere yardım ederek
kendi dayandığı temelleri altüst edebilir miydi? Mamefi Rusyanın plâna
karşı takındığı tavır bu korkuları dağıttı¹⁴. Hattâ şu husus ta ilâve olu-
nabilir ki Marshall plânı bir sulh programı idi. İktisadî salâh komünizmi
bertaraf edebilirdi¹⁵.

Bununla beraber programın muvaffakiyeti çok müşkül olabilirdi.
Bu, Avrupa ve Amerika ekonomileri arasında muayyen bir işbirliğini ve
daha az önemli olmayan bir şekilde iktisat siyasetinde kat'î surette yeni
bir gidişi müstelzim bulunabilirdi¹⁶.

Esas gayretlerin istihsale yöneltilmesi zarureti vardı. Amerikan Maliye
Bakanı Snyder'in dediği gibi enflasyona karşı en kat'î deva daha fazla
istihsalıdı. İstihsalde bir artış, istihlâkte, tasarrufta, ihracatta da bir artışı ve
keza muhtelif standartlarda da bir yükselişi ifade ediyordu. Bununla be-

11) Bunlardan birinin maruz kaldığı hastalıklardan diğeri masun kalmı-
yacaktı.

12) Hatta bu meblâğların bu suretle istihsal edilmediği takdirde ekono-
mik sıkıntılar doğurmaya müsait istihsal fazlalarından elde edildiği söylene-
bilir.

13) Yukarıda zikredilen son 35 yıllık gelirlerin % 4 ü.

14) Gördüğümüz veçhile Rusya plâna dahil olmayı reddetti.

15) Ayrıca İkinci Cihan Harbinin 809 milyar dolara malolduğu tahmin
edilmişti ki bu yükün en büyük kısmı Birleşik Amerikaya isabet etmişti. Şim-
di ise Üçüncü Cihan Harbini bertaraf etmek için harcanan 20 milyar dolar bir
"Sulh masrafı" olacak ve yalnız cüz'î bir fedakârlığı icap ettirecektir.

16) COMMITTEE of EUROPEAN ECONOMIC COOPERATION, General
Report op. Cit. Vol. I, S. 6-7.

"10. Üç kıt'a üzerinde cereyan eden harbe iştirak eden memleketlerin
karşılaştıkları güçlüklerin başlıca sebepleri aşağıda gösterilmiştir.

raber istihsal vasıtaları ile istihlâk malları arasında münasip bir nisbetin muhafazası gerekiyordu¹⁷.

Keza yatırım ve istihlâk arasındaki muvazenenin temini başka bir yönden de empoze edilmiş oldu. Geniş mikyasta istihlâk, yatırım ve ihracatı azaltır¹⁸. Tasarruf ve yatırım arasındaki nisbete de daha çok

I) Batı Avrupanın ve Doğu Avrupada başlıca gıda maddeleri ve kereste istihsalî bölgelerinin fiziki harabîsi ve ayrılışına ilâveten Avrupa münakale sisteminin çökmesi ile Almanya da dahil olmak üzere Batı Avrupada istihsal muvakkat bir felce uğradı ;

II) Uzun zaman beynelmilel ticaretin sekteye uğraması ve aynı zamanda ticaret filolarından ve yabancı yatırımlardan elde edilen gelirlerden mahrum kalınması, hayatî ihtiyaçların dolar sahasından karşınbileceği bir sırada 16 memleketin dolar fonlarının azalmasına veya tükenmesine yol açtı;

III) 6 yıllık harbin ve düşman işgalinin insanlar üzerinde yarattığı taziyik ve bitkinlik ;

IV) Uzun bir harbin, önüne geçilemez, neticesi olan dahilî malî muvazenesizlik,

V) Güney Doğu Asyada, Avrupa ekonomisi için gerek doğrudan doğruya istihlâk bakımından, gerekse dolar tedarikine hizmet etmesi cihetinden hayatî önemi olan gıda maddelerinin ve ham maddelerin kıtlığı,

VI) Harp zamanı nüfus hareketleri neticesi muayyen bölgelerde nüfusun anormal bir şekilde artışı” Committee of E.E.C. **General Report** op. cit. S. 11.

“24. Kalkınma programı dört esasa istinat ettirilmiştir :

I) İştirak eden her bir memleket tarafından bilhassa şu hususlarda kuvvetli bir istihsal gayreti gösterecektir. Ziraat, yakıt, enerji nakliyat. Ve cihazlar modernleştirilecektir.

II) Avrupanın prodüktif ve malî kaynaklarından tam bir şekilde faydalanabilmenin başlıca şartı olan dahilî malî muvazene temin olunmalı ve bu muavezene muhafaza edilmelidir.

III) İştirak eden memleketler arasında ekonomik işbirliği inkişaf ettirilmelidir.

IV) İştirak eden memleketlerin **Amerika kıtası ile olan açıkları** nın bilhassa ihracatla kapatılması meselesinin halli üzerinde durulmalıdır.

(17) Eğer istihsal ve ithâlâttan aşırı bir miktar, istihlâk maddelerinin kifayeti göz önüne alınmadan yatırıma hasredilirse bu takdirde ekonomik sistem enflasyonist bir karakter kazanacaktır. Bundan dolayı Amerika, Avrupalılar tarafından hazırlanıp tekemmül ettirilen projelerin inceden inceye tetkikini ve yeniden şekillendirilmesini talep etti.

(18) Avrupa memleketleri yüksek bir istihlâke kendilerini kaptırmışlardı. Bununla birlikte geniş harp kayıplarından mütevellit tamir ve ıslâh ihtiyaçları, prodüktif kaynakların inkişaf ettirilmesi için gerekli kapital miktarını bir hayli azalttı ve dış tediyeler muvazenesini de kötü bir duruma düşürdü.

önem vermek icap ediyordu. Yatırımın tasarrufa eşit olması gerekiyordu¹⁹. Böylece yatırım sadece tasarruflarla karşılanacak, yeni emisyonlarla sağlanan enflasyon doğurucu paralarla finansman cihetine gidilmiyecekti²⁰.

Yabancı tediyelerin durumu ve bundan mütevellit dolar açığı huzursuzluk yaratıyordu²¹. Batı Avrupa tediye bilânçosu harpten evvel bile 2 milyar dolar bir açığa mâlikti. 1947 de bu miktar 8 milyar dolara bâliğ oldu. Fakat bu bozuk umumî muvazenede muhtelif memleketlerin müvazenesizlik derecesi farklı idi²². İhracatı arttırmak için hususî bir dikkat gösterilmesi gerekiyordu. Bu ise, kaybedilmiş piyasaları tekrar kazanmakla ve mümkünse yeni piyasaların açılması ile sağlanabilirdi. Diğer taraftan ithalâtı, israfı bertaraf edecek bir şekilde tanzim etmek zarureti vardı²³.

Bununla ilgili diğer bir mesele de bazı memleketlerin ticaretinde dahili ve harici fiyatlar arasındaki esashi farkın nasıl giderilebileceği veyahut hiç olmazsa nasıl azaltılabileceği hususu idi²⁴. Bu davanın halli alâkalı memleketlerin ekonomilerinin yeniden organize edilmelerine bağlı idi. Bu ülkelerin terakkilerinin kriteriyumu istihsalin kemmi artışı değil; fakat memleketin satılma gücünde ve bilhassa ihraç malları istihsal eden sınıfların satılma güçlerindeki artıştır.

Halledilmesi gereken diğer bir mesele de kalkınmaya müteallik gay-

(19) Keynes teoremine bakınız : $S = I$.

(20) Avrupa memleketlerinin çok ihtirash programları bunları tedricen, tedavül hacmini ifrat derecede genişletmeye ve neticede enflasyona sürükleyebilirdi.

(21) Mesele iki şekil arz ediyordu : biri Batı Avrupanın global muvazenesi; diğeri 16 memlekettten her birinin muvazenesi.

(22) Neticede Avrupa için umumî mahiyette ve her bir memleket için hususî mahiyette tedbirler alınmalıydı.

(23) Bununla beraber şu mesele bâki kalıyordu : Eğer Avrupada istihsal harpten önceki seviyeyi bulursa dış tediye açıkları bertaraf edilebilecek miydi ?

(24) Dahili fiyatların yüksekliği, daha kârlı olduğu için, sermayenin ithalâta yönelmesini, dahili istihlâkin yükselmesini ve ihracatın azalmasını in- taç etti; memlekette istihsal edilen malların maliyetini yükselttiğinden beynelmîl piyasada bu nevi emtiyanın rekabet kabiliyetlerinin azalmasına, dış piyasa- ların kaybedilmesine veya bu piyasaların yeniden elde edilmesinde güçlükler doğmasına yol açtı.

retlere karşı komünizm tarafından her yerde ortaya konmasına çalışılacak engelleme teşebbüslerine nasıl mâni olunacağı hususu idi²⁶.

Bununla beraber ekonomik istikrar meselesi daha büyük bir problem olarak kendini gösteriyordu : plâna iştirâk eden her bir memleketin dahili istikrarı Avrupa ülkeleri arasındaki umumî istikrar. Birincisiyle ilgili olarak her memleket serbest piyasa prensiplerini mi yoksa kontrol politikasını mı tatbik edeceğini kararlaştırmak zorunda idi ve ne dereceye kadar kontrol politikası güdebileceğini tâyin edecekti^{26, 27}.

Avrupalılar arası ticaretle ilgili olan Avrupalılar arası istikrar ise daha büyük güçlükler arz ediyordu.

Enflasyon bir hayli huzursuzluk yaratıyordu. Bilindiği gibi, basit bir tabirle, malların arzı talepten daha az olduğu zaman bir enflasyondan bahsedebiliriz. Fakat enflasyonun müteaddit sebepleri vardır, yarattığı sıkıntılar çok çeşitlidir ve sebep olduğu zararlar çok ciddidir. Filhakika enflasyon milli gelirin tevezuu üzerinde aksi tesirler husule getirir, istihsalî ve bütün ekonomik mekanizmayı alt üst eder, fakir sınıfların tazyikına sebep olur; dış tediyelerin muvazenesizliğine, malî istikrarsızlığa ve nihayet siyasi istikrarsızlığa yol açar. 16 Avrupa memleketinde iki çeşit enflasyon vardı. Bazı memleketlerde bilhassa Büyük Britanyada "baskı altında tutulan,, bir enflasyon mevcuttu, yani mal arzı talepten azdı. Fakat bu memleketler geniş ölçüde kontrol sayesinde talebi azaltarak enflasyonun tazyikini bertaraf etmişlerdir. Diğer memleketlerde bilhassa Fransa ve İtalyada "açık enflasyon,, vardır. Yani bu memleketler geniş ölçüde kontrollara başvurmadıklarından enflasyonun ortaya çıkmasına yol açmışlardır. Türkiye ehemmiyetsiz derecede "açık enflasyon" un tesiri altındadır. Yunanistan da maalesef "açık enflasyon" un en yüksek ve tehlikeli şekli müşahede edilmektedir²⁸.

(25) Rusya ve peyklerinin plâna iştiraki reddedişlerinin bir reaksiyonu olarak 16 memleket dahilindeki komünist partileri, istihsalî yavaşlatarak işçi başına randımanı azaltarak, enflasyonist yükselmeyi intaç edecek bir şekilde ücretlerde artışı talep ederek ilâhî grevleri teşvik edebilirlerdi.

(26) Birçok memleketler harp ekonomisi maksatlarına hizmet edebilmek için muhasamat esnasında kontrol politikasını tatbik ettiler.

(27) Bahusus Amerikan yardımı ile gelen malların tedviri işleri hükümet mekanizmasına emniyet edilmeli miydi, yoksa doğrudan doğruya ticaretle hususî ekonomiye mi terk edilmeliydi ?

(28) Moneter enflasyona bir çare bulunması ekonomik muvazene ile sıkı sıkıya bağlı bir meseledir. Avrupa kalkınmasının vazgeçilemez şartlarından biri olan bu çare, birçok hususlar yanında para istikrarını, kambiyo istikrarını, devletin bütçe muvazenesini, kredinin kalkınmasını hedef tutan (malî ve iktisadî karakterde) bir takım tedbirlerin alınmasını da istilzam ediyordu.

Bu mesele ile ilgili diğer bir husus ta Avrupalılar arası tediyelerdi, Bilindiği veçhile Avrupa memleketleri harpten evvel, fakat umumiyetle Alman işgali sıralarında, iki taraflı kliring sistemini tatbik ettiler. Bu sistem, kurtuluştan sonra da devam etti. Hiçbir paranın konvertibilitesi yoktu ve iki taraflı kliring farkları altınla veya kuvvetli yabancı paralarla ödeniyordu²⁹.

Amerikan yardımının Avrupa memleketleri için sadece bir muavenet haline getirilmesi tehlikesini önlemeye ma'tuf bir tedbir olmak üzere bu ülkelerin herbiri, kendilerine tahsis edilen dış yardımın kıymetine müsavî bir meblâğla dahili kaynaklarının imar ve kalkınmasına hizmet edeceklerdi.³⁰ Yardım alan memleketin hükümeti Merkez Bankasında bir kalkınma fonu (karşılık fonu) tesis etmek mecburiyetinde idi. Yani yardıma müsavî bir miktarda emisyon yapacak bir para dahili istihsale, halkın çalışmasına veya dahili hizmetlere ödenmek suretiyle hususî ekonomiye tevzi edilecek, ferdî ekonomiler bu parayı Amerikan yardımı ile gelen malları satın alırken hükümete yapacakları tediyede kullanacaklar, yeni tedavüle çıkarılan para bu suretle millî istihsali teşvik ettikten sonra tedavülden çekilmek üzere Merkez Bankasına dönmüş olacaktı³¹.

Marshall Plânı Amerikan iktisadiyatına ağır bir tazyik ve Amerikan vergi mükellefi için ağırlığı gittikçe artan bir yük teşkil edebilirdi. Kongre yardımının Avrupa memleketlerinin kalkınması için harcandığına kaani olmak için kanuna bir hüküm koydu. Buna göre yardımı alan her memleket kalkınma neticesini murakabe edecek olan Amerikan müşavirlerinden müteşekkil bir misyonu kabul etmelidir³².

Marshall yardımının diğer bir hedefi de Avrupa Gümrük Birliğini

(29) Bundan başka bir çok memleketler ya fazla miktarda ithalât ihtiyacında olduklarından ve buna mukabil ihracat kapasitelerinin darlığından, yahut ihraç ettikleri mallara ihtiyacı bulunmayan memleketlerden ithlât yapmak istediklerinden tesviye işlerinde ve umumiyetle ticaretlerinde büyük güçlüklerle karşılaşmışlardı. Bundan dolayı Avrupalılar arası ticaretin ahenkleştirilmesi gerekiyordu.

(30) Keza evvelce, bu sistem UNRRA tarafından olduğu kadar Truman Doktrini ile Türkiye ve Yunanistana yapılan yardımda da tatbik edilmiştir.

(31) Bu sistem "fiat mekanizması", na çok benzemektedir; ve yardımı alan memleketler karşılık fonlarını bütçe açıklarını kapamak için kullanmak hususundaki cazibeye karşı müteyakkız bulunmak zorundadırlar.

(32) Bu, çok nazik bir mesele idi, çünkü birçok suitefehhümler işe karışabilirdi. Birleşik Amerika, müşavirlerin ve usullerin en iyilerini seçmek mecburiyetinde idi.

kurmaktı³³. Bu, 270 milyon nüfusu ile müttehit geniş bir ekonomik piyasa yaratılabildi, böylece Avrupalılar arası serbest rekabet bayrağı altında medeniyetin ve refahın kollektif ilerlemesine hizmet edilmiş olurdu. Böyle bir piyasada müstahsiller arasındaki rekabet, istihsalin maliyetini azaltabilir, her saha kendisine elverişli istihsale kendini hasredebilir ve bu suretle iş bölümünün avantajları elde edilebilirdi. Piyasanın genişlemesi, "kütlevî istihsalı,, teşvik eder, bu da istihsalin halka ucuza malolmasını sağlardı. İşçilerin mobilitesi demografik problemleri halledebilir ve daha umumî bir şekilde istihsal faktörlerinin mobilitesi tam istihdamın teminini kolaylaştırırdı. Rasyonalizasyon, kredinin kuvvetlendirilmesi ve "geniş ölçüde istihsal"ın diğer avantajları da temin edilirdi. Birleşik Amerika "serbest ticaretten mütevelliit geniş piyasanın" belîğ bir misalini teşkil ediyordu.

Bununla beraber iki veya daha ziyade memleketin gümrük birliğinde ekonomik ve siyasî faktörler birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve ekseriya gümrük birlikleri siyasî birliğin bir pişdan addedilmektedir. Siyasî faktörlerdeki inkişaf yavaş olduğu için gümrük birleşmeleri de yavaş ve tedricî olur³⁴. Alman gümrük birliği (Zollverein) için de durum bu şekilde gelişmiştir^{35, 36}.

(33) O sırada Havanada müzakere edilen ve nihayet imzalanan beynelmîlel ticaret paktı gümrük birliklerini teşvik eden hükümleri ihtiva ediyordu.

Keza bakınız : ELLIS, Howard S. (Assisted by the Research Staff of the Council on Foreign Relations), **The Economics of Freedom, the Progress and Future of aid to Europe, with an introduction by Dwight Eisenhower**, published for the Council on Foreign Relations by Harper & Bros, New - York, 1950.

(34) Harpten evvel akdedilen gümrük birlikleri ekseriya zayıf memleketler ile kuvvetli komşuları arasında idi.

(35) 1815 te başlıyan Zollverein 1871 e kadar 120 muahede ve dokümanla tatbik ve icra olundu.

(36) Gümrük Birlikleri meselesi hakkında şu mükemmel manuele bakınız: VİNER, **The Customs Union Issue**, Published by Carnegie Endowment for Peace and Conciliation, NewYork, 1950.

O.E.E.C., **General Report**, op. cit. S: 33-37 komitenin Avrupa Gümrük Birliği hakkındaki mukarreratını, iştirak eden memleketlerin müşterek bir beyannamesini, mntakavî gümrük birlikleri kurma arzularını bildiren hükümetlerin demeçlerini ihtiva ediyor.

Keza istihsalde işbirliği için bakınız:

O.E.E.C. **General Report**, op. cit. S. 20.

"29. Esasen tatbikına başlıyan genişleme programlarına ilâveten, komite hidro-elektrik ve linyit kaynaklarını istismar için daha başka çareler üzerinde durdu ve bu meseleyi incelemek üzere hususî bir çalışma kolu teşkil edildi. Bu teşekkül birçok projeleri inceledi. İtalyada, Fransada ve Avusturya-İtalya-İs-

İkinci Cihan Harbi esnasında ve onu takiben Avrupada Gümrük Birlikleri hususundaki hareket canlandı. Belçika, Hollanda ve Luksemburg "Benelux"u kurdular. Fransa ve İtalya "Francital" i teşkil için bir protokol ve beyanname imzaladılar. 1942 de Yunanistan ve Yugoslavya Balkan Birliği paktını imzaladılar. 1948 de Yunanistan ve Türkiye kendi aralarında bir gümrük birliği meselesini inceleyeceklerini beyan ettiler. İskandinav memleketleri de buna benzer bir niyet besliyorlardı.

Bununla beraber Avrupa Gümrük Birliği diğer bir meseleyi de ortaya çıkarabilirdi³⁷. Eğer işbirliği sadece gümrük tarifelerinin tevhidini güdüyorsa bundan mütevellit fayda az olabilirdi³⁸. Bunun daha faydalısı ve daha müessiri geniş bir Avrupa ekonomik birliği kurmaktır. Bu takdirde maliye siyaseti, para siyaseti, paraların konvertibitesi altın ve döviz ihtiyatlarının idaresi, dış tediye muvazeneleri ve fiat politikası meselelerini yoluna koymak salâhiyetini hâiz merkezî bir teşekkülün kurulması icap ediyordu³⁹.

Gümrük Birliğinin ve iktisadî birliğin müessir olabilmesi diğer bir takım hususların tahakkukuna da bağlı idi, bunların başlıcaları şunlardı: Sınai veya zirai, mezcedilmiş ekonomilerin büyüklüğü ve mahiyeti, her birinin zenginliği veya fakri, bunların birbirlerini itmam edici olup olmadıkları ve tamamlayıcı mahiyette iseler bunun derecesi, birbirlerine rakip olup olmadıkları ve rekabet dereceleri; mazide gümrük himayesine muhtaç olup olmadıkları ve himayenin derecesi, bunların, yeni vücuda getirilen ekonomik mıntaknın dışında istihsal edilen mallara karşı, istikbalde gümrük himayesine muhtaç olup olmayacakları; istihsal faktörlerinin mıntika dahilinde kolyıklıkla hareket edebilmelerinin derecesi⁴⁰, yakıt ve ham madde merkezleri; nakliyatın tanzimi; mıntika dahilindeki piyasaların massetme kabiliyeti ilâhiri. Keza, bilindiği veçhile, "emekliyen endüstri,, teorisinin bahs mevzuu ettiği gibi yeni vü-

viğe hudutları üzerinde altı hidro-elektrik fabrikası, Almanyada iki linyit termal fabrikası, İtalyada bir geo-termal fabrikası kurulmasını derpiş eden bir plâni kabul etti. Bu projeler millî hudutlar nazarı itibara alınmadan seçilmişlerdir ve bazı hallerde hudutları kat'eden kaynakların, işbirliği yolu ile inkişafını istilzam etmektedirler".

(37) Avrupa Gümrük Birliği ve Ekonomik Birliği problemi üzerinde ELLIS'in evvelce adı geçen eserindeki mükemmel ekspose'ye bakınız.

(38) Gümrük tarifelerinin vahdeti temin edilse bile kemmi tahditler, kambiyo kontrolları vesaire gibi diğer ticaret manileri mevcuttur.

(39) Benelux ve Francital sistemleri daha baştan itibaren ekonomik birliği, gümrük birliğinden hemen sonra gelen bir tedbir olarak mütalâa ettiler.

(40) Yani sây, ve sermaye.

cuda getirilen sistem için muayyen bir "intibak devresi,, sağlamak mecburiyeti vardı.

Birliğe iştirak eden Avrupa memleketleri arasında "Sterlin Sahası" ve "Frank Sahası"nda olduğu gibi para sistemlerinin ve rüçhanlı gümrük sistemlerinin Avrupa ötelere uzandığı ülkeler için hususi bir takım müşkülât ta ortaya çıkabilirdi⁴¹.

İki şikkim ortası bir hal çaresi, Avrupayı, "rüçhanlı statüye sahip ticarî bir saha,, olarak ilân etmekte; yani Avrupa memleketleri, Avrupalılar arası ticarete tatbik edilecek rüçhanlı tarifelerde Avrupa dışı memleketler için muteber olacak nisbetten daha küçük bir asgarî nisbet tesbit etmeli idiler⁴².

Bir Avrupa ülkesi için hazırlayıcı mahiyette olmak üzere Benelux ve Francital de olduğu gibi memleketler arasında daha küçük gruplar halinde tam gümrük birlikleri ve en iyisi ekonomik birlikler teşkil edilmeliydi. Böyle bir birliğin Türkiye ve Yunanistan arasında da tahakkuku arzuya şayandı.

Avrupalılara kendi ithalâtlarının nihai gaye olduğunu hatırlatmak için Marshall Plânının Avrupadaki idaresine *Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı* adı verildi (O.E.E.C.) Amerika Birleşik Devletlerinde buna tekabül eden teşkilâta da *Ekonomik İşbirliği İdaresi* adı verildi (E.C.A.).

C) Bazı Siyasî hadîseler

Marshall Plânının başarılarını incelemeyen evvel siyasî önemi olan bazı hadîseleri hatırlatmak isteriz.

1949 da Kuzey Atlantik Paktı imzalandı⁴³. Yunanistanın komünizme karşı zaferi ve Türkiyenin komünist tehditlerine mukavemeti ile Tru-

(41) Fransız Birliğinin Kuzey Afrika ülkeleri de ithal edildiği halde "Frank sahası" ile ilgili meseleler o kadar büyük değildi. Fakat İngiliz Commonwealth'inin o derece çok yayılmış ve bazıları bir hayli kesif nüfusa malik ülkeleri ihtiva eden "Sterlin sahası,, için ciddi mâniler zuhur edebilirdi.

Esasen Büyük Britanyanın bir Avrupa gümrük ve ekonomik birliğine dahil olması ve Avrupaya Commonwealth'den daha rüçhanlı bir mevki vermesi yahut ta Commonwealth'in Avrupa ekonomik birliğine dahil olması gayri muhtemeldir.

(42) Tabiidir ki, tahdit edici ithal kontenjanlarını kaldırmak veya bu tahditleri azaltmak buna muvazi olarak alınması gerekli bir tedbir olurdu. Mafî bu hal çaresi gümrük birliği gibi daimî bir müesseseden mütevellit devamlılığın avantajlarına mâlik değildi; bu ancak çekingen bir başlangıç tedbiri olarak kabul edilebilirdi.

(43) Bu pakt Kuzey Amerika kıtasile Batı Avrupa müdafaasının birleştirilmesine inhisar ediyordu.

man Doktrini hakkı çıktı. 1950 de komünizmin, tahrik edilmediği halde Güney Koreye tecavüzü Birleşmiş Milletlerin aktif silâhlı müdafaası ile karşılandı⁴⁴. Strasburgta bir Avrupa Parlamentosu, bir Avrupa Konseyi ve Avrupa Tetkikleri Merkezi tesis edildi. İstihsal branşlarındaki birlik Schuman plânı ile teşvik edildi⁴⁵. Bir müddet önce Avrupa müdafaası ve Avrupa ordusu meydana getirilmesi için bir pakt imzalandı.

Bununla beraber, Avrupanın dünya ekonomisindeki durumunda tetricen vukua gelen değışiklere de dikkat etmeliyiz.

Harpten önce Avrupa, sahasının küçük olmasına ve tabii kaynaklar bakımından mahtaç vaziyette bulunmasına⁴⁶ rağmen kuvvetli bir istihsal cihazı ile birlikte kesif bir nufusa malik olduğu, bilginin ve teknik icatların zirvesine ulaştığı için büyük başarılar elde etmişti. Avrupa kendisini, beşeriyetin liderliği seviyesine yükseltmişti. O yalnız manevî bir lider değildi, aynı zamanda fabrikatördü; denizci idi; tâcir, banker ve sigortacı idi⁴⁷.

Şurası bir hakikattir ki, Avrupa bu üstünlükten büyük ekonomik faydalar sağladı. Bununla beraber Avrupanın beşeriyete hizmetleri hesapsızdı. 19. asrın yüz senesi içinde daha evvelki asırların medeniyet sahasında vücuda getirdiği her şeye bir hayatîyet kazandırıldı, tekemmül ettirildi ve hakiki ekonomik bir inkilâp vukua geldi.

Avrupanın rehberliği ile aşağıda zikredilen artışlar elde edildi. Dünya zirai istihsalı 5 misli; dünya sımaî istihsalı 20 misli; dünya ticareti 50 misli çoğaldı ve münakalenin inkişafı çok geniş oldu⁴⁸. Tarih boyunca üstünlükte sıra değıştiren Avrupa memleketleri arasında 19. asırda şeref mevkii, ekonomik liberalizmde büyük rolü olan ve beynelmilel denizci bir demokrasi olarak kendini gösteren, Büyük Britanyaya aittir⁴⁹.

(44) Bu hareket beynelmilel tesanüdün ve kollektif emniyetin bir nişanesi olarak nazarı itibara alınabilir.

(45) Bu plân şimdiye kadar rakip olan altı memleket arasında kömür ve çelik istihsalinde işbirliği esaslarını tesbit etmiştir.

(46) Bazı malûmat için bakınız : REITHINGER, A. De visage Economique de l'Europe (Tranduit de l'Allemand), Paris, 1937 ve bu eserin Andre SIEGFRIED tarafından yazılmış önsözüne bakınız.

(47) Bu asrın başında arz sathının 2/3 si Avrupa tarafından doğrudan doğruya, veya dolayısıyla kontrol edildi. Hattâ diğer 1/3 ü de Avrupanın bir dereceye kadar ekonomik tâbiyeti altında idi.

(48) Daha az önemli olmıyan diğer hadiseler de tahsilin ve ilmin inkişafının himaye edilmesi, kuvvetli bir orta sınıfın yaratılması ve hayat standardının umumî bir şekilde ıslahı idi.

(49) Bu vakıa, İngilizlere olduğu kadar diğerAvrupalı halka da faydalar sağladı.

Avrupalılar arasında bir mücadele olan Birinci Cihan Harbi, Avrupa hegemonyasını temellerinden sarstı ve İkinci Cihan Harbi dünya liderliğini Amerikaya intikal ettirdi. Fakat bunun ekonomik sonuçları da mühimdi. Geri kıt'alarda endüstrileşmenin terakkisi buraların iktisadî bakımından kuvvetlenmesini ve Avrupanın da za'fını mucip oluyordu⁵⁰.

Bazan milliyetçi hareketlerin tazyiki, fakat umumiyetle beynelmîlel yeni temayüller neticesi Avrupa ile az gelişmiş bazı memleketler arasındaki münasebetlerde başka bir değişiklik te kendini göstermektedir⁵¹.

Geçen asırda büyük faydaları görülen ve daha ziyade millî bir çerçeve içinde kalan İnsan Hakları Beyannamesi, Birleşmiş Milletler tarafından Milletlerarası alana intikal ettirildikten sonra, bugün ister komünizm baskısı altında olsun, ister serbest dünyada yaşasın insanı yükseltmeye namzettir. Hâli hazırda biz eski İmparatorlukların transformasyonuna şahit olmaktayız. İktisadî tedbirler bu politikayı itmam etmektedir.

1949 yılı Ocak ayında Başkan Truman, Amerikanın yabancı ülkelere yardımı programı ile ilgili mesajında 4 noktayı tebarüz ettirdi⁵². Dördüncü Nokta, az gelişmiş memleketlerde terakkii teşvik için cür'etli bir program ileri sürüyor ve buralara sermaye yatırımını ve teknik yardımın ulaştırılmasını sağlıyor⁵³. Bu program ,yeni sıhhat medodlarının tatbiki, cehaletin azaltılması, münakalenin açılması, gıda maddeleri istihsalinin artırılması ve umumî olarak bu memleketlerin medenileştirilmeleri hususunda sarfedilegelmekte olan gayretlerin genişletilmesi mahiyetinde idi⁵⁴. Program, komünistler tarafından emperyalistik olarak vasıflandırıldı. Fakat Batı dünyası bu programa gerekli her türlü sosyal ve ekonomik müzahe-

(50) Avrupanın mamûl maddelerinin, denizaşırı ülkelerin zirai istihalleri ve ham maddeleri ile mübadelesi şeklindeki eski sistem derin değişikliklere mâruz kalmaktadır.

(51) Koloni, manda, protektora ilâ... gibi eski mefhumlar yerlerini trustee-ship ilâ... sistemlerine terketmekte ve Avrupa halkının kurtuluşu esnasında muzafferane bir muvaffakiyet kazanan kendi kehdini idare prensibinin tedrici genişletilmesi bunların yerine geçmektedir.

(52) Programın ilk üç noktası şu hususlara atıfta bulunuyor: I. Nokta, Birleşmiş Milletlerin devamlı bir şekilde tutulması; II. Nokta, Marshall Plânı ve Beynelmîlel Ticaret Teşkilâtı vasıtasıyla ekonomik işbirliği; III. Nokta, Kuzey Atlantik Paktı vasıtasıyla kollektif emniyet.

(53) Tafsilâtlı mütalâalar için bakınız. ESPY, Willard R, **Bold New Program**, Harper and Bros., New York 1950.

(54) Refah da sulh gibi gayri kabili tecezzidir, ve eğer biz bu memleketleri inkişaf ettirmezsek totaliterlik bu ülkeler üzerine çökebilir.

rette bulunmayı arzu ediyordu. Bununla beraber pek büyük güçlükler mevcuttur⁵⁵.

Cür'etli, yeni program, battal bir hale gelmiş kolonyal siyasetten, gelişmiş memleketlerle az gelişmiş ülkeler arasında bir işbirliğine intikali tazammun etmektedir. Bu, aynı zamanda Amerikanın da eski inifratçılığını terketmesi demektir. Program, insanîyetçi bir programdır ve bir kısmı Birleşmiş Milletler organizasyonu veya diğer beynelmilel teşeküller tarafından tahakkuk ettirilecektir⁵⁶.

Birleşmiş Milletler tarafından tertip edilmiş bir konferansta dünyanın tabii kaynakları meselesi de bütün memleketleri temsil eden ilim adamlarınca hususi bir tetkik mevzuu oldu.^{57, 58}

Onların fikirlerini ve vardığı neticeleri biz aşağıdaki noktalarda toplayabiliriz :

1960 daki dünya nüfusunu beslemeye kâfi gıda maddeleri elde edebilmek için bugünkü dünya istihsali yüzde 25 nisbetinde artırılmalıdır. Kereste kıtlasmaktadır. Hidro-elektrik kaynakları muazzamdır. Toprak erozyonuna mâni olmak için fevkalâde tedbirler alınmalıdır. Balıkçılık büyük bir potansiyele maliktir. Metallerin ve minerallerin tespit edilmiş rezervleri beşeriyet için daha bir çok yıllar kâfi gelecektir⁵⁹.

Fakat eğer bu ilim adamlarının fikirleri doğru çıkarsa gelecek asırda beşeriyet petrosuz, kurşun, krom, bakır, ve çinkosuz kalırdı: çünkü bunlar

(55) Hâli hazır riskler ve yakın zamanlarda bazı memleketlerde yabancı teşebbüsleri millileştirmek için girişilen hareketler zaten mütereddit olan hususi sermayeyi büsbütün isteksiz hale getirdi.

(56) Bu siyasetin inkişafı hakkında bilgi için bakınız :

The Mutual Security Program, First Report to Congress,, December 31, 1951 :S: 23 ve müteakip.

Bir başlangıç olarak Orta Doğu ve Kuzey Afrikada işe girişilmiş bulunmaktadır. İşbirliği yapan memleketler, Liberya, Habesistan, Libya, Eritre, Mısır, Suudi Arabistan, Lübnan, Ürdün, Irak, İsrail, İrandır. Keza Lâtin Amerika ve Güney Asyanın inkişafı hakkındaki bir konferansın neticelerini de zikretmek münasıptır.

(57) Mukarrerat ve neticelerin nesredileceği yedi büyük cilt madenlere, minerallere, yakıt ve enerjiye, su, orman, toprak, hayatı vahşiyeye ve balıkçılığa mütallik olacaktır.

(58) Keza bakınız: UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE, **Energy Resources of the World**, 1949.

(59) Aşağıdaki tabloya bakınız :

Metal ve Mineral Rezervlerine ait tahminler

(Muhtemel devam müddetleri hali hazır günlük istihsal miktarları esas alınarak hesaplanmıştır) (a)

tüketilmiş olacaktı. Bunların idareli kullanılmaları ve yerlerine ikame edilebilecek maddeler üzerine araştırmalar yapılması lüzumu aşıkâr bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan stratejik olarak vasıflandırılan bazılarının savunmada esash bir önemi vardır ve eğer bunlar sulh ihtiyaçları için kullanılacağı yerde harp ihtiyaçlarına sarfedilirlerse çok yazık olacaktır.

D) Marshall Plânının başarıları

Marshall plânına iştirak eden 16 memleket tarafından meydana getirilen ilk projeler ve Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı tarafından tekemmül ettirilen kollektif plân hakikaten bu sahada pişdarlık edici mahiyette programlardı⁶⁰.

	Muhtemel devam müddeti yıl	Batı dünyasının Bu kaynaklardaki payı %
Demir, cevher (tespit edilmiş)	200 yıl	%47
Zahiri ihtiyatlar	625 "	59
Manganez	250 "	5
Krom	47 "	2
Tungsten	125 "	2
Bakır	45 "	58
Kurşun	33 "	59
Çinko	39 "	50
Kalay	200 "	38
Potas	1,600 "	2
Fosfat Kayaları	1,800 "	54
Ham Petrol tespit edilmiş ihtiyatlar	22 "	50
" " Zahiri ihtiyatlar	160 "	34
Taşkömürü, bütün cinsler taşkömürü ekivalansı olarak	2200 "	51

(a) Bakınız : UNITED NATIONS SCIENTIFIC CONFERENCE ON THE CONSERVATION AND UTILIZATION OF RESOURCES, Vol, II (1951) : **Mineral Resources.**

(60) O. E. E. C. **Interim Report on the European Recovery Programme**, Paris 30th December 1948, Vol. I (Report of the Council of O.E.E.C. to the United States E.C.A., on the first stages of the European Recovery Programme, 196 sahife) ve Vol. II (National Programmes of Members for the recovery period ending 30th June 1952, submitted to the O.E.E.C. 1112 sahife) O.E.E.C. **Report to the E.C.A. on the 1949-1950 programme**. İki cilt. Keza O.E.E.C. **European Recovery Programme Second Report**, Paris, February 1950 (282 sahife).

Aşağıda daha başka malûmatı topluyoruz :

a) Committee of E.E.C., **General Report**, op. cit. S: 55, 1948-1951 yılları için Amerika kıtasından ithal edilecek makine ve cihazların kıymeti 4,5 milyar dolar olarak tahmin edildi.

Bunların iki hedefi vardı : a) Harpten dolayı buhran içinde olan Avrupa ekonomisini eski seviyesine isal etmek b) Avrupa kaynaklarını hayat seviyesini yükseltecek seviyede inkişaf ettirmek. Amerikan yardımından istenen meblâğ cem'an yekûn 25 milyar dolardı.

Bununla beraber, Amerika Birleşik Devletlerindeki münakaşalar, kongrenin iki esash karar vermesine yol açtı: a) Prensip itibariyle Amerikan yardımının miktarı daha az bir yekûna baliğ olmalıdır. b) Yıllık miktarlar, Amerikan bütçesinin tahsisleri tasdik edildiği sırada tespit edilmelidir.

b) Committee of E. E. C., **General Report**, op cit. S: 72-105, Summaries of Technical Committee Reports. Burada iştirak eden memleketler ve Batı Almanya için istihsal artışına ait plânlar hakkında aşağıdaki bilgi verilmektedir.

	1938	1947	1951
Ekmeklik Hububat (indeks)	100	63	100 (1934—38) = 100
Bütün Hububat (indeks)	100	76	102
Süt (indeks)	100	76	101
Şeker (indeks)	100	100	115
Et (indeks)	100	67	90
Taşkömürü ve linyit	552	439	585 (milyon ton)
Elektrik	130	170	237 milyar KW.S.
Kereste (ehemmiyetli bir değişiklik yok)			
Demiryolu nakliyatı (İstihsal ihtiyaçtan % 15 eksik)			
Gemi kapasitesi	47	43	54 (milyon dead weight ton)
Tediye muvazenesinde açık tahmini		8	1.5 (milyar dolar)

ORGANIZATION FOR EUROPEAN ECONOMIC COOPERATION (O. E. E. C.) **Interim Report** op. cit. Vol. I. S: 24, Muhtelif sanayiye inkişaf plânları (1935-38=100).

	(indeks)	1947	1952-53
Taşkömürü		80	111
Elektrik	"	148	222
Ham petrol	"	98	480
Çelik (İşlenmemiş)	"	69	129
(Mamul)	"	74	140
Alüminyum	"	89	210
Nitrojenli gübreler	"	113	239
Potas	"	96	176
Münhal fosfatlar	"	101	196
Mensucat (Liflerin umumî istihlâki)	"	84	122
Cihazlar ve makine âletler	"	—	145
Motorlu vasıtalar (ticarî)	"	108	180
(Hususi arabalar)	"	49	116

Güçlüklere ve plânın tatbik müddetinin 3 yıl 9 aylık bir zamana inhisar ettirilmesine rağmen hedeflere varıldı⁶¹. Eğer biz Birinci Cihan Harbinin kalkınmaya müteallik çalışmalarının 7 yıldan fazla sürdüğünü nazarı itibara alırsak İkinci Cihan Harbinin tesirlerinden kurtulmanın daha çabuk kabil olduğunu söyleyebiliriz.⁶²

Marshall Plânının tatbiki esnasında Batı Avrupa istihşali % 25 nisbetinde arttı. Harpten evvelki ortalama ile kıyas edilirse 1951 deki sinai istihşal % 35 ve zirai istihşal % 10 nisbetinde yükseldi.

Batı Avrupa dışındaki memleketlerle dış ticaret ve tediye muvazelerleri salâha kavuştu⁶³ ve 1947 de 8 milyar dolar olan dış tediyeler açığı 1950 de 1 milyar dolara düştü.

(61) O.E.E.C ve E.C.A'nın muhtelif neşriyatına bk. *The Quarterly Reports to the Congress* 1948 den 1951 e kadar. Umumi izahat için O.E.E.C. *Second Report 1950. Progress and Problems of Europe (1951)* ve *Third Report (May 1952)*.

(62) Şu husus da müşahede edilmelidir ki Birinci Cihan Harbi daha az tahribat yaptığı halde İkinci Cihan Harbinin yıkıntıları çok fazla olmuştur.

(63) İstihşalin artışı Avrupa bölgesi dışına ihracatın da artırılmasını mümkün kıldı.

Aradaki zamanda elde edilen terakkinin de memnuniyet bahş olduğu aşâğıda gösterilmektedir. O.E.E.C. *Interim Report (1948)*, op. cit. vol. I. SS: 45-47.

Biz bu rapordan bazı mütalâaları alıyoruz :

"Prodüktif kapasite : Muayyen sektörlerde gerekli istihşal kapasitesi esasen mevcut... Mamafi birçok sektörlerde büyük miktarda yatırımlar yapılmadan istihşal programları tahakkuk ettirilemez... Kapasitenin artırılması veya tesisatın modernleştirilmesine müteallik teklifler halihazır arzın talebi karşılama kifayetsiz olduğu endüstrilere aittir. "Prodüktivite: Millî programların başarılması, müteakip 4 yıl zarfında adam saat başına istihşalin % 15 miktarında artırılması şartına bağlıdır. Bu cür'etli bir faraziyedir. Bununla beraber hiçbir faraziye bu derece önemli değildir... İştirak eden memleketlerin çoğu teknik terakkilerle prodüktiviteyi arttırmak için büyük gayretler sarfetmektedirler. Teknik dışarıdan ve bilhassâ Amerikadan alınmaktadır... İşin organizasyonunda yeni metodlara müteallik bilgiler yayılmaktadır. Bazı sinai araştırmaların neticelerinin mübadelesini prodüktiviteyi daha sür'atle arttırabilir,,

O.E.E.C. *Interim Report*, op. cit., vol. I. ss: 79-80. Dış tediye muvazenesi ile ilgili olarak talep edilen faaliyet : "İhracatı genişletmenin sür'atlendirilmesi, muhtelif memleketlerin ihracat kampanyalarına yardım; Avrupa ihracatının rekabet kabiliyetini arttırma; turizmin teşviki; navhün kazançlarının azamiye çıkartılması; ham madde istihşalinin inkişaf ettirilmesi; ilâh...

93-106 ıncı sahifelerde rapor Batı Avrupada kaynakların kullanılmasını inceler. (Mevcut kaynaklar, ithalât ve ihracat, hükümet giderleri, yatırım, enflasyon tehlikesi yatırımı finanse edecek membalar, bütçe politikası, enflasyonu bertaraf etmek için tedbirler, malî reformlar, istikrar, istihlâk seviyeleri).

Batı Avrupanın altın ve döviz açığı 8,5 milyar dolardan 1 milyar dolara indirildi.

Yatırım seviyesi harpten evvelki miktarları aştı^{64,65}. Hükümet sektöründeki istihlâk müstakardı. Hususî sektörde istihlâk mutlak bakımdan arttı ise de nüfusun çoğalmasından dolayı nüfus başına istihlâk harpten önceki seviyeden daha azdı^{66, 67, 68}.

O.E.E.C., *Second Report* (1950) op. cit., 14-25 inci sahifelerde bu vakte kadar tahakkuk eden terakkilere işaret eder: "İstihsal: Rapor istihsal gayretlerinin ümidin fevkinde muvaffak olmakta bulunduğunu gösteriyor". "İstihsalde, dahili malî muvazenede, Avrupalılar - arası ticaretin inkişafında ve Avrupalılar - arası tediyyede muvazeneye doğru gidişte elde edilen terakkiler, 1947 de makul bir müşahidin tahmin etmiye cesaret edebileceği bir sür'atle olmuştur".

Aynı raporun ikinci kısmı (SS: 81-138) 1950-52 programlarından bahseder ve üçüncü kısmı (SS: 139-253). Tam kalkınma siyasetlerinden bahseder.

(64) Yatırım 1938 de kullanılabilir kaynakların % 17 si civarında iken 1950 de % 20 sine balığ oldu.

(65) Aşağıda yatırımın 10 memlekette branşlara göre tevezzuu görülmüyor :

Sektör	1949 (milyar dolar)	Yüzde nisbeti
Ziraat	\$ 2.0	% 9
Yakıt ve enerji	2.4	11
Sanayi ve ticaret	6.8	31
Nakliyat ve münakale	4.9	22
Hükümet Hizmetleri	1.5	7
Mesken	4.4	20
	<u>\$ 22.0</u>	<u>100</u>

(66) Aşağıda bazı indeks rakkamları verilmiştir (1938=100)

	1947-48	1948-49	1949-50
Kalori (indeks)	88	94	96
Hayvanî proteinler (indeks)	83	90	95
Yağlar (indeks)	72	80	90

(67) Kalorinin patates ve hububattan elde edilen nisbeti memleketten memlekete değişir. Bu nisbetler aşağıdadır :

İsveç	% 34
İngiltere	% 38
Danimarka	% 39
İsviçre	% 41
Holânda	% 42
Norveç	% 45
İrlanda	% 47
Belçika	% 47
Fransa	% 53
Almanya	% 57

Münhasıran Batı Avrupaya ait olan gelir 1947 de 153 milyar dolar iken 1950 de 164 milyar dolara yükseldi. Bu miktar 1938 fiatlarına irca edilirse 148 milyar dolar eder ⁶⁹.

Bütün Marshall plânı devresinde milli gelirdeki artış 35 milyar dolar tahmin edilmektedir⁷⁰.

Dahili malî istikrar şayanı memnuniyet bir şekilde sağlandı⁷¹.

Avusturya	% 57
Yunanistan	% 62
İtalya	% 66

(68) Batı Avrupada yıllık mensucat istihlâki aşağıdaki miktarlardadır (kilogram olarak):

1938 = 7.7, 1948 = 7.1; 1949 = 7.8; 1950 = 9.4

(69) Aşağıda mukayeseli bir tablo verilmiştir :

Batı Avrupada gelir miktarları ve kullanılış tarzı

(Milyar dolar olarak 1949 emtia fiatları ve kambiyo rayicine göre)

	1938	1947	1948	1949	1950
1. Milli istihsal, gayri safi	143	133	145	155	164
+ Denizaşırı ülkelerdeki yatırımların safi geliri ile ödenen ithal fazlaları	3				
Ayarlama (terms of trade dolayısı ile)	2				
2. Sırf Avrupa menabiinden	148	133	145	155	164
+ Yabancı yardımlar, yabancı istikrazlar ve para rezervlerinin kullanılması ile ödenen ithal fazlaları	1	8	4	3	1
3. Emre amade menabi yekûnu	149	141	149	158	165
4. Bu menabi şu şekilde kullanılmıştır :					
Yatırım (gayri safi)	26	27	30	31	32
Amme istihlâki	24	22	21	22	23
Hususî istihlâk	99	92	98	105	108

aldığı yer : O.E.E.C. Third Report (1951).

(70) Bu artış şöyle sarfedilmiştir :

Dış tediyelerdeki açıkları kapamak için; iç yatırımların seviyesini yükseltmek, hijyen, tahsil ve refahı arttırmak maksadile hükümet masraflarının çoğalmasını karşılamak için ve harpten dolayı halkın çok düşen hayat standardını yükseltmek için.

(71) Fiat ve ücretlerin istikrarı ve aşırı talebin tahdide tâbi tutulması hususundaki tedbirlerin de istihsalin, yatırımların ve ihracatın artmasında çok büyük yardımı olmuştur.

Avrupalılar - arası ticarete ve ödemelere önemli bir hız verildi⁷². 1947 de Londrada toplanan ödeme anlaşmaları komitesi⁷³ bir başlangıç tedbiri olarak ilk çok taraflı para tesviyeleri anlaşması projesini hazırladı.

Müteakiben müteaddit tedbirlere başvuruldu: a) Çok taraflı ticaret anlaşmaları ortaya kondu. b) Avrupalılar - arası ticaretin liberasyonu⁷⁴ hususundaki kod hakkında anlaşmaya varıldı. c) Anlaşmaların sadece para işlerine inhisar etmemesi için bunların fonksiyonları merkezi bir teşekkül tarafından, Beynelmül Tediyeler Bankası tarafından kombine edildi⁷⁵. d) 1950 de Batı Avrupa memleketlerini ve onların denizaşırı para sahalarını da içine alan Avrupa Tediye Birliği Müessesesi vasıtası ile daha sıkı bir rabıta tesis olundu⁷⁶. e) Kemmi ticaret tahditleri aleyhine harekete geçildi. f) Bazı tedbirlerin Avrupa memleketlerinin denizaşırı topraklarına teşmili cihetine gidildi⁷⁷. Bu umumi tedbirlerle⁷⁸ yeniden canlanan Avrupalılar - arası ticaret harpten evvelki seviyesini % 25 nisbetinde aştı.

Nihayet Avrupa memleketlerinin siyasi istikrarı hususunda da ileriye doğru önemli adımlar atıldı.

(72) Evvelce gördüğümüz vehile 1947 de Avrupalılar - arası ticaret iki taraflı anlaşmalarla cereyan ediyordu, paraların konvertibilitesi yoktu ve hesap bakiyeleri altınla veya kuvvetli dövizlerle tesviye ediliyordu.

(73) Committee of E.E.C., vol. II, **Technical Reports**, 525-537 inci sahifelerde **Committee on Payments Agreements**'in raporu vardır. Burada mesele şu başlıklar altında tetkik edilir. Giriş, Paraların transfer edilebilmeleri, Ödeme anlaşmaları, Kredi hadlerinin muhafazası veya arttırılması, Amerikan yardımının tanzimi, Metodun münakaşası için müteakip toplantı.

(74) Liberasyonun tatbikinde 16 Avrupa memleketi birbirlerinden yaptıkları ithalâtın % 75 inden tedricen gümrük resimlerini kaldırmayı taahhüt ettiler.

(75) Keza bu Amerikan yardımının karşılıklı kompensasyonu ile, kombine edildi. Endirekt yardım müessesesi ve "Tiraj hakları" da böylece ihdas edilmiş oldu.

(76) E.P.U. Bütün Avrupa memleketlerinin "Frank Sahası" ve "Sterling Sahası" na dahil denizaşırı ülkelerle yaptığı ticarete de şamildir. Her bir Avrupa memleketinin Merkez Bankası Beynelmül Tediyeler Bankası ile muhabere eder.

(77) 16 Avrupa memleketinin hepsi harpten evvel de olduğu gibi ithalâtlarının % 50 sini bu denizaşırı ülkelerden alırlar ve ihracatlarının % 60 ını buralara gönderirler. Anavatan ülkeleri bu muamelelerde başta gelir.

(78) Bu arada bazı memleketlerde tatbik edilen devaluation u da zikretmeliyiz.

Keza diğer kıt'alardaki memleketlere de yardım için Marshall Plânının sahası genişletildi ⁷⁹.

Amerika Birleşik Devletleri tarafından 1948 den 1952ye kadar Avrupadaki Marshall Plânı için verilen yardımın yekûnu 12,3 milyar dolardır. Bütün yabancı ülkelere yardım programı için sarfedilen meblâğ ise aşağıda milyar dolar olarak gösterilmiştir⁸⁰.

Yardımanın Nev'i

Askerî Yardım	Yıllar	Avrupa	Yekûn
Ekonomik ve Teknik yardım	1950-1952	\$ 8.3	\$ 9.9
(Marshall Plânı ilâh) ⁸¹	1948-1952	\$ 12.6	\$ 13.3
Yabancı ülkelere yardım yekûnu		\$ 20.9	\$ 23.2

(79) Uzak Şark ülkeleri bahis mevzuudur.

(80) *The Mutual Security Program*, op. cit. S: 53

(81) Avrupaya Marshall Plânı vasıtası ile 3 Nisan 1948 den 31 Aralık 1951 yılına kadar yapılan ekonomik yardım memleketler itibariyle aşağıda gösterilen şekilde dağıtılmıştır. (milyon dolar olarak).

Avusturya	\$ 633.1
Belçika ve Lüksemburg	546.2
Danimarka	266.2
Fransa	2,494.4
Almanya (demokratik federasyon)	1,315.9
Yunanistan	610.0
İzlanda	26.4
İrlanda	146.2
İtalya	1,311.4
Holanda	999.0
Norveç	240.8
Portekiz	49.6
İsveç	115.5
Triyeste	32.9
Türkiye	176.1
İngiltere	2,865.1
Yugoslavya	59.6

12,281.0

Memleket dahilinde karşılık fonu olarak tedavüle çıkarılan paralardan meydana gelen kalkınma sermayesinden 30 Kasım 1951 e kadar sarfedilen miktarlar 7.6 milyar dolara baliğ oldu⁸².

e) *Batı Avrupanın halledilmemiş meseleleri*

Şu soru sorulabilir : Avrupanın davaları halledildi mi ? Elbette hayır !

Avrupanın kalkınmasında, aksi iddia edilemez, bir terakki sağlanmasına rağmen uzun vadeli ve kısa vadeli olmak üzere iki grup altında toplanabilecek olan henüz halledilmemiş meseleler vardır. Bu her iki grup meselelerin halledilmeleri, Avrupa memleketlerinin müdafaalarını kuvvetlendirme ihtiyaçları yüzünden engellerle karşılaşmaktadır⁸³. Önce kısaca, hemen halledilmesi icap eden meselelere bakalım.

Millî istihsalın artış sür'atı nüfusun artış sür'atinden daha büyük olmalıdır⁸⁴. Bu bir iktisadi aksiyomdur. Batı Avrupanın menabiine dair evvelce verilen tablodaki rakkamlar esas alınarak aşağıdaki indeksler elde edilmiştir.

(1938 = 100).

(82) İştirak eden bütün memleketlerde karşılık fonu branşlara göre aşağıdaki şekilde tevzi edilmiştir (milyon dolar ekivalansı)

Branş	Miktar	Yüzde nisbeti
a) Amme borçlarının amortizasyonu	\$ 2,250.9	% 30
b) Ziraat	693.5	9
c) Madenler	485.6	6
d) Sanayi	774.7	10
e) Nakliyat, münakale ilâh.	1,903.8	25
f) Geriye kalan istihsal şubeleri	378.1	5
g) Mesken inşaatı	584.4	8
h) Diğer ihtiyaçlar	495.8	7
	<hr/>	
	\$ 7,566.8	100

İcmali :

İstihsal için (b + c + d + e + f)	4,235.7	% 55
Maliye için	2,250.9	30
Millî refah vesaire için sarfedilen	1,080.2	15

(83) Kore hadiselerinden sonra bu husus daha kuvvetle kendini hissettirmiştir.

	1938	1947	1948	1949	1950
1. Avrupanın nüfus indeksi ⁸⁵	100	106	108	109	110
2. Avrupanın kendi menabii indeksi	100	90	98	105	109
3. Mecmuu menabi indeksi (Avrupanın kendi menabii + Amerikan yardımı, hariçten istikrazlar ilâ).	100	95	100	106	109

Bundan menabii artış temposunun nüfusun artış temposundan daha az olduğunu müşahede etmekteyiz. Neticede Batı Avrupa devamlı bir şekilde fakirleşmektedir.

Avrupa memleketleri temsilcileri 1951 de imzaladıkları bir beyan-namede müteakıp beş yıl içinde Batı Avrupanın istihsal hacmini % 25 arttırmayı siyasetlerinin başlıca hedefi olarak tespit ettiler. Fakat bu artışın bir kısmının müdafaa maksatlarına ayrılacağı aşikârdır.

Hür dünyanın 1950 - 1952 de yeniden silâhlanma gayretleri, Batı Avrupa memleketlerinin karşılaştığı problemlerin daha bâriz bir şekilde ortaya çıkmasına sebep oldu^{86, 87}. Avrupa satın aldığı ham maddeler için % 20 - % 40 daha yüksek bir fiyat ödemek mecburiyetinde kaldı, ve hayat pahalılığı memleketine göre % 10 — % 30 arasında bir yükselme kaydetti. Sınai istihsal % 10 civarında bir artış gösterdi ise de bu artış daha ziyade müdafaa maksatlarına hasredildi. En mühim vakıa şudur ki askerî masraflar 1950 de 5 milyar dolar iken 1951 de 10 milyar dolara yükseldi.

Batı Avrupanın dış ticaret açıkları biraz arttı ve para rezervleri

(84) İstihsalın artış sür'atleri daha yavaş olursa nüfus fakirleşir, istihsal ve nüfusun artış sür'atleri müsavi olursa memleket durgun bir hal alır ve dünya medeniyetinin temin ettiği refahı sağyamaz ve terakkiyi takibedemez.

(85) Bakınız : O.E.E.C., Third Report (1951).

(86) Teferruatlı bazı malûmat için bakınız :

Th Fifth Quarterly Report to the President U.S.A. by the Director of Defence mobilization, April 1, 1952 Ş: 41 ve müt.

(87) Avrupa memleketlerinde istihsal kaynaklarından bir kısmı müdafaa hasredileceğinden sivil iştihlâk malları istihsalı daha az olacaktır. Enflasyonu bertaraf etmek için bu mallara olan talep, arzın aşağı seviyesine indirilecektir. Bundan başka, başlıca ham maddelerin kıtlığı ve dünya fiyat seviyesindeki yükseliş istihsalın artışına mani olur ve birçok Avrupa memleketleri için dış ticaret hadlerinin gayri müsait olmasını intaç eder.

(altın vesaire) zayıf bir duruma düştü⁸⁸. Batı Avrupanın umumî muvazenesinde memnuniyet verici neticeler elde edilmesine rağmen, bazı memleketler halâ müşkül durumdadırlar⁸⁹.

Bütün bu yukarıda zikredilen güçlükler, sonunda çok zararlara sebebiyet verebilir. Avrupalılar - arası ticaretin liberasyonu ve ödemeler hususunda bu kadar büyük fedakârlıklar pahasına sağlanan neticeler tehlikeye düşecektir⁹⁰.

(88) Yukarıda mevzu bahis edilen gayri müsait şartlar, Avrupa memleketlerinin dahili malî istikrarı için bir imtihan olacaktır; fiyatlar ve ücretler düşük seviyelerde güçlükle tutulabilecekler; ve vergiler güçlükle artırılabilir.

(89) Aşağıdaki tablo bu hususta bir fikir vermektedir :

Batı Avrupa memleketlerinin Dış Tediye Bakıyeleri
(Cari Hesap - milyon dolar olarak)

Memleket	1947	1950	1947 ile 1950 arasında vuku bulan
			değişiklik
Avusturya	— 224	— 124	Açıgın azalması
Belçika - Lüksemburg	— 373	— 176	Açıgın azalması
Danimarka	— 63	— 104	Açıgın artışı
Fransa	—1,833	+ 389	Açıgın kapanması ve fazlalık
Almanya	— 527	— 655	Açıgın artışı
Yunanistan	— 276	— 328	Açıgın artışı
İzlanda	— 37	— 7	Açıgın azalması
İrlanda	— 120	— 84	Açıgın azalması
İtalya	— 770	— 42	Hemen hemen açığın bertaraf edilmesi
Hollanda	— 627	— 245	Açıgın azalması
Norveç	— 229	— 141	Açıgın azalması
Portekiz	— 47	— 12	Açıgın azalması
İsveç	— 430	— 0	Açıgın kapanması
İsviçre	— 55	+ 125	Açıgın kapanması ve fazlalık
Türkiye	— 22	— 67	Açıgın artışı
İngiltere	—2,247	+ 627	Açıgın kapanması ve fazlalık
	—7,900	— 846	

Netice itibariyle dış ödemelerde en büyük salâh İngiltere, Fransa, İtalya, İsveç ve İsviçre tarafından sağlanmıştır. Keza Avrupanın her ne kadar azalmış ise de, dolar açığı meselesi halâ mevcuttur.

(90) Avrupa memleketlerinin kemmi tahditler, iki taraflı anlaşmalar, kambiyo kontrolleri vesair âcîl tedbirlere yeniden dönmeleri halinde bahis mevzuu kazançlar ortadan kalkabilir.

Marshall plânının tasarlanan vadesinden önce nihayetlenirilmiş olması kadar kalkınma için yapılan Amerikan yardımının inkıtaat uğraması vakiası da Avrupa üzerinde yalnız maddî bakımdan tesir etmekle kalmıyacak; fakat bu yardımla Avrupa memleketlerine sağlanan moral cesaretin azalmasına da sebep olacaktır.

Şimdi, halledilmeleri için uzun vadeli çalışmalara ihtiyaç gösteren ve kronik mahiyette olan bazı meseleleri inceleyelim.

Önce Produktivite üzerinde duralım : Aşağıda mukayeseli bir tablo görülmektedir.

1948-1949 yıllarında Birleşik Amerika, Batı Avrupa ve Sovyet Rusya'nın muhammen gayri safi milli istihsal hacmi ve tahsis yerleri

	U. S.		Batı Avrupa		S. Rusya	
	\$ milyon	%	\$ milyon	%	\$ milyon	%
1. Gayri safi milli istihsal	260	100	140	100	80	100
2. Gayri safi sermaye teşekkülü	42	16	28	20	25	32
3. Askerî sarfiyat	11	4	7	5	10	12
4. İhracat fazlası (+) yahut açığı (—)	+7	3	—5	—4	0	0
5. İstihlak (b)	200	77	110	79	45	56
6. Nüfus (milyon)	147		270		200	
7. Nüfus başına istihsal	\$ 1.770		520		400	
8. Nüfus başına istihlak	\$ 1.360		410		225	

(a) E.R.P. ye dahil bütün memleketler.

(b) Askeriden gayri diğer hükûmet hizmetleri dahil

Bakınız : ELLIS, Howard S. op. cit., S. 18. Bunun faydalandığı kaynak : bu tablo, şu membalardan çıkarılmıştır : *The Budget of the United States* (Washington, D. C., 1949). adlı eserden ve *Survey of Current Business*, (Washington D.C.) July 1949; O.E.E.C. *Interim Reports on the European Recovery Programme* (Paris, 1948) I; "National Income and Product of U.S.S.R. in 1940, *Review of Economic Statistics* (Cambridge, Mass). November 1947, SS. 226-234; ve the *Economist* (London) December 18, 1948 S. 1022.

Şuna dikkat etmelidir ki, Türkiye, Yunanistan, Güney İtalya ve Portekiz gibi az gelişmiş ülkelerin randıman düşüklüğü yüzünden Batı Avrupa memleketleri grubunun ortalama milli istihsalı çok azalmış bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinin produktivite üstünlüğü (evvelce gördüğümüz veçhile Batı Avrupa memleketlerine nazaran, nüfus başına istihsal 3 misli daha fazladır) iki sebebe atfedilebilir : a) Avru-

pada sahanın küçüklüğü ve tabii kaynakların fakirliğine mukabil Amerikada bunların ikisi de boldur. b) Amerikada kapital nisbeti yüksektir ve çok inkişaf etmiş teknolojik metodlar kullanılmaktadır. Sovyet Rusya, Birleşik Amerikanın sahasının 3 misli ve Batı Avrupa sahasının 5 misli sahaya sahiptir ve tabii kaynakları da zengindir. Bu hususlar kadar günün daha çok saatinde devam eden zorlu çalışma da işçi başına prodüktivitenin Batı Avrupa seviyesine yaklaşmasına yardım etmiştir. İşaret edilmiye değer bir nokta da Rusyanın, hayat standardını, mahrumiyet yaratacak derecede düşük tutarak istihsalin 1/3 ini yatırıma hasretmesidir. Rusyanın tabii servetinden dolayı bu memleketin istihsalinde inkişaf ümidi gittikçe artmaktadır, buna mukabil Batı Avrupada böyle bir istihsal genişlemesini ancak müstahsil kuvvetlerin entansif bir şekilde arttırılması sağlayabilir.

Avrupa ziraati bugün harpten evvelkine nazaran araziyi %7 fazlası ile ekmekte; 10 misli fazla ziraat makinası ve % 50 daha fazla gübre kullanılmaktadır. Bununla beraber, gördüğümüz veçhile ziraatteki inkişaf gayri kâfidir.

Hernekadar, bugün Avrupada elektrik enerjisi harpten evvelkinin 2 misli ise de henüz memniyetbaş bir derecede inkişaf ettirilmemiştir, bu bilhassa hidro - elektrik enerjisi için varittir. Kilowatt saat olarak 3 istihsal rakkamı zikredeceğiz : Yunanistan 1/2 milyar; bütün Batı Avrupa 250 milyar, Birleşik Amerika (tasarlanmış) 500 milyar Kw. saat.

Çok muğlâk bir problem olan Avrupa sanayii meselesi bu makalenin dar çerçevesi içine sığdırlamaz. Fakat umumi olarak denebilir ki Avrupa sanayiinin fabrikaları, genişletilmek, yenilenmek ve çalıştırdığı mahir, gayri mahir işçileri de yeni metodlara göre hususî şekilde yetiştirilmek ihtiyacındadırlar⁹¹.

Uzun vadeli çalışmalardan ikincisi Avrupa Birliğidir. Avrupanın parçalara bölünmüş olmasından ıstırap çektiği söylenmektedir. Eğer biz Avrupa'nın ekonomik kurtuluşunun, insanların, malların ve sermayenin serbestçe hareketiyle sağlanabileceğine inanyorsak — ki buna inanmamız gerektir — bu takdirde bu istikamette atılan adımların henüz küçük olduğunu kabul etmeliyiz.

(91) Savunma ihtiyaçlarının imalât ve madencilikte müstahsiliyetin artmasını istilzamı edeceği doğrudur. Fakat Savunma ihtiyaçlarını karşılayacak istihsale intibak ve sonra tekrar sulh ihtiyaçlarını temin için yapılacak değişiklikler bir hayli masraflı mucip olacak ve prodüktivitede temevvüçlere yol açacaktır.

Üçüncü mesele, Avrupanın, Avrupa - dışı ticareti nasıl inkişaf ettirebileceğidir⁹². Mazide, sinai Avrupa az gelişmiş ülkelere mamül maddeler göndererek mukabilinde gıda maddeleri ve ham maddeler temin etti. Bununla beraber bu az gelişmiş ülkelerde beslenme standardının ve medeniyetin inkişafı için sarfedilen gayretlerin ve bu memleketlerin tedrici sanayileşmelerinin bir sonucu olarak, gerek bunların ihraç edebilecekleri gıda maddeleri ve ham maddelerin istihsal fazlası, gerekse mamul maddeleri ithal talepleri progressif bir azalma kaydedecektir. Neticede, Avrupanın istihsal ve dış ticaretinin yeni vaziyete intibakı gerekecektir. Avrupanın bu gibi ülkelerle ticaretini liberal prensiplere göre teşkilâtlandırmayı tercih edeceği aşikârdır⁹³. Hattâ, Avrupa, Amerika Birleşik Devletleriyle bile ticaretini liberal esaslara göre organize etmeyi faydalı bulacaktır.

III. KARŞILIKLI GÜVENLİK PROGRAMI

Komünizmin tecavüzleri ve bütün siyaseti hür dünyayı, müdafaası için teşkilâtlanmaya mecbur etti⁹⁴. Önce Kuzey Atlantik Camiasının ekonomisini tetkik edelim. Aşağıda bu hususta bir tablo verilmiştir.

Batı Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanadanın kabili istifade menabii ve bunların kullanış tarzı (Milyar dolar olarak. Malların fiatları ve kambiyo rayiçleri 1950 yılındakilere göre hesaplanmıştır) (a).

<i>İstifadeye hazır Menabi</i>	<i>Bunun Tevezzu:</i>	
1. <i>Mıntaka dahilinde :</i>	Batı Avrupa	157
Gayri safi millî istihsal	Kuzey Amerika	301
(İstihsal faktörlerinin fiatına göre)	<i>Menabiden faydalanma şekli</i>	
	1. <i>Mıntaka dahilinde :</i>	
Vasıtalı vergiler (pirimler çıktıktan sonra)	Hususi istihlâk	\$ 304
	Amme istihlâki	53
		\$ 403
		39

(92) Avrupanın denizaşırı ülkeleri ve diğer az gelişmiş ülkelerle olan ticareti, her nevî ticarete olduğu gibi mübadelenin hukukî prensibine dayanır.

(93) Teknolojik bakımdan az gelişmiş ülkelere nazaran daha iyi cihazlanmış olduğu için Avrupa daha büyük rekabet kabiliyetini haiz olacaktır.

(94) Malûm olduğu veçhile Rusya uzun zamandanberi harbe hazırlanmaktadır. Buna mukabil, hür dünya Kore hadiselerinden sonra, 1950 de müdafaasını teşkilâtlandırmağa başlamıştır. Ekonomik sektör, müdafaası teşkilâtı ile sıkı sıkıya ilgili olduğundan bu husus üzerinde de duracağız.

2. Bölge harici ülkeler menşeli ithalât	16	Sermaye teşekkülü, gayri safi	85
		2. Bölge harici ülkelere ihracat	14
		3. Görünmeyen kaynaklar (net)	2
Yekûn	<u>\$ 458</u>		<u>\$ 458</u>
Bundan:			
Batı Avrupa	157		157
Kuzey Amerika	301		301

(a) Bakımız : O.E.E.C., Third Report 1951,

Yukarıki tablonun tetkikinden şu netice çıkıyor ki ancak ihtiyaçlarının % 3½ unu bölge haricinden ithal eden Kuzey Atlantik Camiasının ekonomisi otarşiye yakın bir manzara arz etmektedir.

Peykleri ile Sovyet Rusya için de buna müşabih bir neticede çıkarılabilir. Çünkü Doğu ve Batı grupları arasındaki ticarî münasebetler çok cüz'üdür.

Hür dünyanın müdafaa teşkilâtı umumiyet itibariyle, karşılıklı güvenlik teşkilâtına dahil diğer memleketlere de bu maksat için kurulmuş hususî bir teşekkül vasıtası ile yardım etmek isteyen Birleşik Amerikada tasarlandı⁹⁵.

Birleşik Devletler, müdafaa için 1950 Ağustosunda hazırlanmaya başladı, ekonomik seferberliğin tedricen hazırlanması hususunda da bir karar aldı.

Çalışma kabiliyetinde olan bütün insanlar işgücü mevcuduna ilâve edilirse, çalışma saatleri müsaade edilen azamî hadde erişirse, bütün diğer istihsal faktörleri (yani toprak, tabiat, makine, fonlar ve sermayenin diğer bütün çeşitleri) tam istihdam durumuna yaklaşırlarsa ve millî istihsal asgarî sivil ihtiyaçlar için bir miktar ayrıldıktan sonra, askerî ihtiyaçları karşılamaya hasredilirse; keza tasarruf ve yatırımlar müdafaa istihsalinin ihtiyaçlarını karşılamaya yöneltilirse ve daha umumî bir tabirle ne zaman prodüktivite ve millî menabi imkânların müsaade ettiği azamî seviyesine erişirse ve bütün ekonomik gayretlerin hedefi müdafaaanın teşkilâtlanması olursa bu takdirde tam bir ekonómik seferberlikten bahsedebiliriz:

(95) Avrupa noktai nazarından bu teşekkül 1 Ocak 1952 den itibaren Marshall Plânının çalışmalarına devam etti. Fakat yeni yardım kalkınma ihtiyaçları için değil, müdafaa ihtiyaçları için veriliyor.

Bakımız : Mutual Security Program, First Report to Congress, December 31, 1951.

Başkan Truman karşılıklı güvenlik programının bir sulh programı olduğunu ve onun dört cepheli bir Amerikan yatırımı teşkil ettiğini beyan etmiştir: “Askerî bakımdan hür dünyanın savunmasını hazırlamasına yardım edecektir.”; “Ekonomik bakımdan Birleşik Amerikaya ve müttefiklerine dünya iktisadiyatının genişlemesinden mütevellit faydaları sağlayacaktır”; “Siyasî cepheden, Amerika ile demokrasi ideali bakımından hemfikir olan memleketlerdeki müesseseleri kuvvetlendirmeğe hizmet eder”; “Moral noktaî nazarından bu program, hür dünya ailesine mensup milletlerin hürriyetlerini korumak hususunda, hür dünyanın lideri mevkiindeki milletin bu gayeye yardım etme borcunun bir icabıdır”.

Aşağıdaki tabloda görüleceği veçhile başlıca istihsal şubelerinde, prodüktif kuvvetler ve kaynaklar bakımından hür dünya, Sovyet blokuna nazaran ezici bir üstünlüğe sahiptir.

(Yüzde olarak) :

İstihsalî Nevi	U.S.A.	Diğer Hür dünya ülkeleri	Hür dünya yekûnu	Sovyet Bloku
Çelik	%47	%35	%82	%18
Taşkömürü	33	40	73	27
Ham petrol	52	40	92	8
Alüminyum	43	43	86	14
Elektrik enerjisi	42	44	86	14
Ticaret filosu	35	62	97	3

Fakat Birleşik Amerikanın hür dünyanın diğer memleketlerinden stratejik maddeler ithalatına olan ihtiyacı büyüktür⁹⁶.

Batı Avrupa, hür dünya kaynaklarının ve prodüktif kapasitesinin mühim bir kısmına malik olduğundan, bu bölgenin Sovyet Bloku tarafından zaptı, Amerikanın önderliği altındaki hür dünyanın bugünkü durumunun berakis olmasına ve vaziyetin Sovyet Bloku lehine dönmesine sebep olmaktadır.

Birleşik Amerikada müdafaa istihsalî kanunu⁹⁷ bu istihsalâtı tanzim edecek kaideleri tespit etmiştir. Bu kanunun ifadesine göre “Amerika, te-cavüz hareketlerine karşı koymak ve devletler hukukuna riayeti temin ederek sulhu teşvik etmek için gereken askerî ve iktisadî kudretini inkişaf ettirmek ve bu gücü muhafaza etmek hususunda kararını vermiş bulunmaktadır”. “Askerî programların taleplerini derhal ve müessir bir şekilde yerine

(96) Birleşik Amerika ağır sanayi için lüzumlu esas 16 maddeden ancak 6 sına yeter derecede sahiptir.

(97) Kanun 1950 de kabul edildi; bilâhara tadilât yapıldı.

getirerek millî savunmayı geliştirmek için, ekonominin işleyişinde lüzumlu ayarlamaları yapabilmek otoritesini Başkana sağlamak kanununun bir hedefidir"; ve ekonominin faaliyetleri "pratik bakımdan mümkün olabildiği kadar, Amerikan sistemi serbest rekabete dayanan teşebbüs çerçevesi dahilinde" cereyan etmelidir. (Kanunun ikinci seksiyonu). "Amerikan hayat tarzının muhafazası ve inkişaf ettirilmesi" hususu da nazarı dikkate alınmalıdır. (Kanunun 401 inci seksiyonu).

Ekonomik seferberlik meselesi Birleşik Amerikayı devamlı bir şekilde tetikte tutmaktadır. Harbin kazanılmasında yalnız muharip insan gücü kâfi olmayıp ekonomik dayanma da vazgeçilemez bir unsurdur.⁹⁸ İkinci Cihan Harbi esnasında Amerika, kendi askeri ihtiyaçlarını tatminde olduğu kadar, o vakit tecrit edilmiş ve yansı düşman hükmü altına girmiş Rusyanın da dahil bulunduğu müttefiklerine de yardımda muvaffak oldu⁹⁹. O zaman demokrasi dünyası yalnız kendi dahilinde mevcut çeşitli millî ekonomileri gerekli kontrole tabi tutmağa değil ; fakat bitaraf ekonomilere de tesir icrasına muktediri¹⁰⁰; Bu suretle, enflasyon dalgalarının hariçten gelmesinin ve demokrasi dünyası ekonomilerine tesir etmesinin de önüne geçilmiş oldu.

Halihazırda mevzuattan ayrı olarak, Başkanın eksperleri, Kongre, İdare, Başkan tarafından hususi surette tesis edilmiş; Savunma Seferberliği Dairesi, Amerikan Akademi ve Üniversiteleri ve çeşitli teşekküller bu mesele üzerinde incelemeler yapmaktadırlar¹⁰¹. Bundan başka fizik sahasındaki araştırmalar hayret verici bir genişlik kazanmıştır.

(98) Nasyonal Sosyalist Almanlar ekonomik dayanma gücünden mahrum oldukları için "yıldırım harbi,, teorisini formüle ettiler.

(99) Bitaraf memleketlerin müşterisi, denizlere hâkimiyeti sayesinde hem de yalnız demokrasi dünyası idi.

(100) Birinci Cihan Harbi esnasında müttefik memleketlerin herbiri ayrı ayrı müşteriler olarak ortaya çıktılar, bu yüzden tarafsız memleketler fiatları bir hayli yükseltmek suretiyle savaşan memleketleri istismar ettiler. Bu vaziyet İkinci Cihan Harbinde bertaraf edilmiştir.

(101) Bakınız : ACADEMY OF POLITICAL SCIENCE, Proceeding Session of November 8,1950, edited by Kront, **The Defense of the Free World** (Jonhson, Berkena, Earle, Dennett, Watkins, Wilkinson, Dunn, Lasswell, Morgenthau, Kohler, Sharp, Reed, Sir Gladwyn Jebb, Austin'in hitabeleri ve incelemeleri), keza : the session of November 10, 1948 on **Food** ve the session of April 7, 1949 : **The United States and the Atlantic Community**.

Keza, 1950 - 52 arasında çıkan şu neşriyate bakınız : AMERICAN ACADEMY OF POLITICAL AND SOCIAL SCIENCE, **Annals**, edited by Sellin and Charlesworth.

Keza : LINCOLN, George ve diğerleri **Economics of National Security**. Prentice - Hall, 1950. 601 sahife SCITOVSKY, Tibor; SHAW, Edward; and

Seferberliğin bazı hususlarını kısaca gözden geçirelim :

Resmî programın tespit ettiğine göre Amerika 1952 yılı sonuna kadar askerî masraflarını arttırmalı ve 1953 - 1954 yıllarında bu masraflar için tayin edilen son hadde kadar çıkmalıdır ¹⁰².

Birleşik Amerikanın ve onun Kuzey Atlantik Teşkilâtı müttefiklerinin silâhlı kuvvetler bakımından 1955 yılı sonuna kadar kazanmaları icap eden kudret için yeni seviyeler de tespit edilmiştir.

Silâh ve malzemenin bazı tiplerinin istihsalinin 1952 yılı sonunda, bazılarının 1953 sonunda ve bazılarının stihallerinin de daha sonraki tarihlerde en yüksek seviyelerine erişebileceği tahmin edilmektedir. Askerî teçhizat, hattâ yeni imâl edilmiş olanlar da dahil son icatlara ayak uydurabilmek için daima en son modellere uygun bir hale getirilecektir.

Maddelerin, bilhassa kıt olan stratejik maddelerin kontrolü devam.

TARSHIS, Lorie. **Mobilizing Resources for War**. Mc Graw - Hill Book Co., 1951. 284 sahife.

ELLIOTT, William Y. **Mobilization planning and the national Security, 1950 - 1960; problems and issues**, Washington, D.C., Gov. Print. off., 1950. 245 sahife.

HART, Albert G., **Defense without inflation: With recommendation of the Committee on Economic stabilization**. New - York, Twentieth Century Fund, 1951. 186 sahife.

Hart, Albert G. ve diğerleri **Financing Defense ; Federal tax expenditure policies**, New - York, Twentieth Century Fund, 1951. 161 sahife.

U.S. INDUSTRIAL COLLEGE OF THE ARMED FORCES, Correspondence Study Branch. **Emergency management of the national economy** 6. cilt. Washington, D.C., Supt. of Doc., 1950.

U.S. OFFICE OF DEFENSE MOBILIZATION **Quarterly Reports to the President by the Director of Defense Mobilization, 1950 - 1952**. Bir çok Periyodik makaleleri havi.

Keza bakınız : HARRIS, Seymour, **The Economics of Mobilization and Inflation**, New - York, 1951 ve SOMERS, Herman Miles, **Presidential Agency, O. W.M.R.** (The Office of War Mobilization and Reconversion), Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1950.

(102) Vadelere göre masraf tablosu (milyar dolar olarak).

Bakınız : Mutual Security Program, op. cit.

1950: a = 5, b = 10

1951: a = 15, b = 20

1952: a = 25, b = 30

1953: a = 30, b = 30

1954: a = 30, b = 30

edecektir. Ersatz maddeler bulunması hususundaki araştırmalar ve bunların istihsalı geniş ölçüde olacaktır¹⁰³.

Keza stoklar için ve bütün malzemenin gelecekteki mübayaaları için plânlar hazırlanmalıdır¹⁰⁴. Prodüktif kapasite devamlı olarak genişlemekte olup daha şimdiden 1938 deki seviyenin iki misline çıkmıştır, yakında üç misline yükselmesi mutasavver bulunmaktadır¹⁰⁵. Münakale şebekesine ve askerî inşaaata hususî bir önem verilecektir.

İktisadî istikrar siyasetini tayin eden Savunma İstihsalât Kanununun 40 ıncı maddesi ahkâmı zikre değer¹⁰⁶.

Kanunun hükümlerinin icrası zmnında çeşitli tedbirler alınmış ve bazı "kontrollar" ihdas edilmiştir. Mamafî bunların şümül sahaları tahdit edilmiştir. Çünkü bu sahayı genişletmeyi gerektirecek zaruretler henüz ortaya çıkmamıştır.

Bu şimdiye kadar kabul edilen mevzuata taallük ediyor. Mamafî, filî tam bir savunma seferberliği halinde gerekli projeleri tekemmül ettirmek için lüzumlu nazarî tetkikler daha fazla ilerlemiştir.

(103) Misaller : Gayri kâfi miktarlarda istihsal edilen tabii kauçuk ersatzı olan sentetik kauçuk istihsalı; ve mermi kovanları ile şarjörlerin mazide olduğu gibi pirinçten yapılmayıp tunçtan imali gibi.

(104) Düşman tecavüzünün vuku bulup bulmayacağı ve eğer böyle bir tecavüz olursa ne zaman vukua geleceği kat'î olarak bilinemediğinden, Amerikan ekonomisinin tam seferberliğe hazırlanması işi sür'atlendirilmelidir.

(105) Zaten bu kapasite 1950 de 1938 yılına nazaran % 50 daha yüksekti.

(106) Aşağıda maddenin metni verilmiştir :

Savunma İstihsalâtı Kanunu 1950, Savunma İstihsalâtı Kanunu Tadilâtı (1951) ile 1951 Ağustosunda yapılan değişiklikler nazarı itibara alınmıştır.

"Madde 401. Kongrenin maksadı, Millî Savunmayı geliştirmek zmnında aşağıda zikredilen gayeleri tahakkuk ettirmek için gerekli otoriteyi temin etmektir : enflasyona mâni olmak ve millî paranın kıymetini korumak; müdafaa ödeneklerinin aşırı maliyet masrafları ve aşırı fiatlar yüzünden israf olunmalarının önüne geçmek ; işçilerin ve diğer müstehliklerin geçinme masraflarını, çiftçilerin ve iş adamlarının istihsal masraflarını istikrara kavuşturmak; anormal piyasa şartları veya nedretten mütevellit ihtikârı, istifçiliği, tertipçiliği, spekülasyonu ve sair bozguna hareketleri bertaraf etmek ve önlemek: nisbeten sabit veya dar gelirli müstehliklerin, ecirlerin, yatırımları olanların hayat standartlarının aşırı bir şekilde bozulmamasını sağlamak, iktisadî karışıklığı iş ihtilâflarını, millî kaynakların müessir bir şekilde seferber edilmesine engel olan müdahaleleri, millî birliği ve morali bozucu hareketleri önlemek; İstihlâk malları ve hizmetleri ile satınalma gücü arasında makul bir muvazenenin devamına yardım etmek; millî ekonomiyi hâli hazır ferdî tasarrufların israfı ile gelecekte lüzumlu satınalma gücünden mahrum etmemek; ve âtideki kıymet çöküntülerini önlemek".

Bunların, 1955 yılını tam seferberlik yılı farzederek serdettikleri bazı mütalâaları gözden geçirelim¹⁰⁷.

1950 yılının 270 milyarlık milli istihsalı 1955 senesinde muhtemelen 400 milyar dolara baliğ olacaktır ve bunun kullanım tarzında da değişmeler vukua gelecektir¹⁰⁸.

Fakat erkek nüfus askerî hizmetlere sevkedileceği için, işgücü nedret kesbedecek ve memleket buna çare olarak geniş ölçüde kadın işçi rezervlerine müracaat edecek; keza başka memleketlerden işçi bulmaya mecbur olacaktır.

Millî istihsalın artışı, bilhassa işçi sınıfları arasında şahsî gelirlerin de artışını istilzam edecektir. Evvelce gördüğümüz veçhile, istihlâk için lüzumlu maddeler mevcudu azalacak ve bu suretle bir gelir fazlası "surplus income"¹⁰⁹ ortaya çıkacaktır. Bu takdirde bu gelir fazlasının bel' edilmesi lâzım gelecektir; eğer bu, halkın elinde satınalma gücü halinde bırakılacak olursa mezkûr işтира kudreti esasen az olan istihlâk mallarına yönelecek, fiatların yükselmesine ve enflasyona yol açacaktır.

İkinci Cihan Harbi esnasında Büyük Britanyada bu kabil bir meseleye iki tedbir kombine edilerek çare bulunmak istendi: *Son derece ağır vergilendirme ve cebri tasarruf*. Vergilendirmenin derecesi hakkında bir hüküm verebilmek için aşağıdaki hususları zikredeceğim¹¹⁰: harpten önce, vergilerini ödedikten sonra 4,000 (kâğıt pound sterlin) den yüksek geliri olan İngilizlerin sayısı 250,000 den fazla idi, harp içinde bunların adedi sadece 1,000 idi.

(108) Aşağıda bu husustaki tahminlerden biri zikrediliyor : (SCITOVSKY, SHAW and TARSHIS, op. cit) (Milyar dolar olarak)

	1950	1955
Millî istihsal gayri sâfi	\$270 den	\$ 400 a yükselecek
Hususî istihlâk	185 den	125 a düşecek
Hususî yatırım	45 den	30 a düşecek
Hükümet masrafları :		
Sivil	26 dan	27 a yükselecek
Askerî	14 dan	228 a yükselecek

(109) İhtimal aşağıdaki durum hasıl olacaktır. (SCITOVSKY SHAW ve TARSHIS, op. cit.)

	(Milyar dolar olarak)	
	1951	1955
Şahsî gelirler	\$ 230 dan	\$ 310 a yükselecek
İstihlâk malları	185 den	125 e düşecek
Gelir farkı	45 den	185 e yükselecek

Yani harpten evvel vergiler ve yatırım 45 milyar doları bel' ederken tam seferberlik yılında 185 milyar doları absorbe etmek mecburiyeti hasıl olacaktır.

Cebri tasarrufa gelince, bu, muhtelif şekiller arzetti ve İngiltere hükümeti tarafından harp ekonomisinin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya hasredildi¹¹¹.

Mamafî Amerika Birleşik Devletlerinde esen hava buna müsait değildi; bundan başka böyle cebri tedbirlerin bu derecesini icap ettirecek zaruret te hasıl olmadı. Bundan dolayı harp içinde tasarruf, kendi serbest ve ihtiyari karakterinden hiçbir veçhile inhiraf göstermedi. Para ve banka mekanizmasının şayanı hayret fonksiyonu ve herşeyden üstün olan halkın vatanseverliği memleketi enflâsyondan muhafaza etti ve tasarrufu, harp ekonomisi ihtiyaçlarını tatmine yöneltti. Fakat programda ağır vergilendirme vardı. Vergiler bir hayli, hattâ, harbin başında memleket ekonomisinin diz çöktürmeye müstait ağırlıkta bir yük addedilebilecek noktaya kadar yükseltildi. Bununla beraber, Amerikan ekonomisi yalnız mukavemet göstermekle kalmadı, aynı zamanda şayanı hayret bir şekilde o kadar çok mal istihsal edildi ki harp esnasındaki sivil istihlâk seviyesi harpten öncekine nazaran daha ziyade yükseldi. Fakat istikbalde muhtemel tam bir seferberlik halinde böyle bir nikbinliğe yer verilmiyor. Mali istikrarı muhafaza edebilmek için, hali hazırda olduğu gibi milli gelirin % 25 ini değil, fakat % 55 ini vergi ile massetmek lâzım gelecektir. Milli gelirin yarısından çoğu Hazine kanalından geçmek zorunda kalacaktır. Bu, başdöndürücüdür. Fakat biz âmme kredisinin kısmen verginin yerini alacağını ve bu suretle yükü kısmen hafifleteceğini kabul etsek bile âmme borçlarının kabarması da tehlikeli olabilir. İkinci Cihan Harbinden önce 30 milyar dolar olan âmme borçları, harbin sonunda 280 milyar dolara fırlamıştır.

Beş yıl sürecek tam bir seferberlik halinde âmme borçları 700 milyar dolar bulursa bu bir fevkalâdelik sayılmamalıdır.

Bunlar, hür dünyanın önümüzdeki birkaç yıl zarfında karşılaşacağı muazzam meselelere müteallik bazı hususlardır.

IV. NETİCE

Marshall Plâni ekonomisinin ve Karşılıklı Güvenlik Programı ekonomisinin incelenmelerinden çıkan netice şudur ki, bunların bir çok müşterek noktaları olduğu gibi aralarında bir çok farklar da vardır. Bu fark-

(110) Bakınız : HICKS, *Public Finance*, S. 301. Amerika Birleşik Devletleri için bakınız. GROVES H., *Financing Government*, S: 152 ve müteakip.

(111) Bakınız : LAUFENBURGER, H. *Finances Comparees*, S. 55, 77, 98, 300.

lar şu sebepten ortaya çıkmaktadır: bunlardan birincisi bir "Sulh Ekonomisi" olduğu halde, diğeri bir "harp hazırlığı ekonomisi" dir. Liberalizmle — yahut bugün için daha doğrusu neo-liberalizm—ve sulh siyaseti ile mütakabilen bağlı olan demokrasi, Avrupamız ve daha geniş olarak, hür dünya için daha yüksek bir hayatın moral ve spiritüel servetini teşkil edecek ve keza maddî malların daha geniş ölçüde bol olmasını sağlayacaktır.

Amerikan müellifleri, eski Grek devrinden Hellenistik devre intikali, bugünün Avrupa devrinden Amerika devrine geçiş ile mukayese etmektedirler. General Eisenhower'ın şu ibaresinden buna mümasil bir mânâ çıkarılır: "Avrupa bize kanımızı ve ruhumuzu verdi". Hür dünyanın merkezi sıfatı ile medeniyeti muhafaza etmek ve inkişaf ettirmek için Avrupa ve Amerikanın müttehit olarak ileri doğru gitmesi hususunda iki tarafta da arzu ve iştihak mevcuttur.

Mamafî bu maksadâ erinceye kadar sulh için gayretler azalmalıdır. Yeni bir harp, modern icatların meydana getirdiği silâhların korkunç tahribatına yol açmasa bile hiç şüphesiz radikal sosyal değişiklikler doğuracak ve iktisadî zararlara sebep olacaktır.

Biz Avrupahlılar, demokrasi ifratlarının, uzun harpler ve çok yüksek harp masraflarının, dünyanın en güzel ve muzaffer şehri olan Atina'nın sukutunda başlıca bir âmil olduğunu unutmamalıyız.

Atina Haziran, 1952